

Skolbioverksamhet i Helsingborg Förstudie inför inventering 2004-2005

av Jacob Alsed

Rapport från Kulturförvaltningen Helsingborgs stad 2004
med stöd av Svenska Filminstitutet

Sammanfattning

Alsed, Jacob. *Skolbioverksamhet i Helsingborg –Förstudie inför inventering 2004-2005*
Rapport från Kulturförvaltningen i Helsingborg 2004
med stöd av Svenska Filminstitutet

Rapporten undersöker skolbioverksamheten i Helsingborgs stad och syftet är att genom en förstudie förbereda en mer omfattande utredning under 2004-2005. Den centrala frågan har varit att beskriva skolbioverksamheten i Helsingborg samt att ge förslag till frågor som kan vara relevanta för en kommande utredning om skolbioverksamhet och mediers betydelse för skolundervisning. Rapporten syftar inte till att vara heltäckande och därför inte heller till att ge några väl utredda svar. Syftet är istället att starta en diskussion kring film och medier i skolundervisningen samt att göra aktörer, som är knutna till skolbioverksamheten i Helsingborg, medvetna och intresserade av de möjligheter som film och medier kan ha i skolundervisningen. Materialet till rapporten kommer huvudsakligen från Svenska Filminstitutet samt från samtal med aktörer med anknytning till skolbioverksamheten i Helsingborg.

Innehåll

1. Inledning

1.1 Bakgrund	3
1.2 Syfte	4
1.3 Struktur	5
1.4 Metod	6

2. Skolbioverksamheten

2.1 Verksamhet och omfattning	7
2.2 <i>Agenda M</i> –ett mediepedagogiskt diskussionsunderlag	9
2.2.1 Mediepedagogik	10
2.3 Skolan och medier	10
2.3.1 Skola och kultur	11
2.3.2 Medier i skolan	13

3. Helsingborgs skolbioverksamhet

3.1 Bakgrund och målsättning	14
3.2 Skolbion i Helsingborg	14
3.2.1 Röda Kvarn	17
3.2.2 Videofilmfestival	18
3.3 Exempel på skolbioverksamhet i Helsingborg	19
3.3.1 Adolfbergsskolan – hur skolbion kan se ut på grundskolenivå	19
3.3.2 Olympiaskolan – hur skolbion kan se ut på gymnasienivå	21
3.4 Skolbiobesök i Helsingborg	24

4. Förslag till en mediepedagogisk plan för Helsingborgs skolbioverksamhet

4.1 Utformning och syfte	25
4.1.1 Definition av område	26
4.1.2 Definition av aktivitet	27
4.1.3 Definition av ansvar	27
4.2 Förslag till hur filmen kan användas som medieverktyg	28
4.2.1 Hur kan skolbion i Helsingborg utvecklas?	29
4.2.2 Förutsättningar för mediepedagogik i skolan	32
4.3 Medier som framtida skolämne	32
4.3.1 Lär mer om mediepedagogik	34

Sammanfattande diskussion

35

Referenser

38

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Vilket förhållande har skolorna i Sverige till *film* som undervisningsform? Hur använder man medier i undervisningen? Finns det en tillräcklig kunskap om medieundervisning i skolan hos lärare?

Skolbioverksamhet i Helsingborg – En förstudie inför inventering 2004-2005 (2004) är en rapport vars syfte är att se på Helsingborgs skolbioverksamhet. Frågorna ovan är relevanta för rapportens målsättning och utformning, vilket har att göra med de nationella avsikter som generellt finns för skolbioverksamhet. Helsingborgs skolbioverksamhet har varit aktiv nära tio år men någon inventering har hittills inte ägt rum. Rapportens uppgift är att skapa ett underlag för en mer omfattande utredning som kommer att ske under perioden 2004-2005.

De centrala frågorna om *film* i skolundervisning kan röra syfte, fördelar – nackdelar, tillvägagångssätt, synen på film och medier, kompetens eller brist på kompetens etc. Det är viktigt att i anknytning till dessa frågor se till elevens behov och rättigheter till en utbildning som motsvarar samhällets krav och möjligheter. Detta betyder att unga människors kontakt med film och medier är av en så stor betydelse att man inte kan bortse från dess effekter. Skolans uppgift måste således vara att följa samhällets utveckling, vilket betyder att även formen på undervisningen kan behöva revideras. Skolans möjligheter att utveckla sin undervisningsform måste därför ses i relation till elevens förutsättningar, krav och behov.

Skolbioverksamheten i Helsingborg vill ge elever möjlighet att uppleva film på en biograf samt att erbjuda ett bioprogram som inte endast följer de kommersiella biografernas utbud utan även erbjuder film som eleverna normalt inte ser. Det krävs dock av de inblandade aktörerna att de inser och arbetar för att *filmvisningen* i sig själv inte är det slutliga målet. Förarbete, såväl som efterarbete, är väsentliga delar av en väl fungerande filmundervisning. Syftet med skolbioverksamheten ska inte ses som en möjlighet att se film som underhållning utan snarare som en möjlighet att analysera och arbeta med film. Elevernas möjlighet att uttrycka sig med rörliga bilder, att diskutera och analysera rörliga bilder, att reflektera över orsaker till rörliga bilder, att identifiera sig med rörliga bilder, att lära sig förstå rörliga bilder och dess motiv *är* skolbioverksamhetens verkliga syfte.

En viktig aspekt av skolbioverksamheten handlar om kunskap och synen på kunskap. De olika aktörerna i skolbioverksamheten kan ha olika definitioner på exempelvis medier och ansvar vilket betyder att synen på kunskap är olika. Det krävs därför en samordning av aktörernas definitioner för att på så sätt underlätta målsättning och planering. Lärarnas roll i skolan är väsentlig för skolbion verksamhet, vilket hänger samman med att lärarna är ansvariga för om skolbion utnyttjas men även hur man arbetar med *film* i undervisningen. Rapporten vill därför ge förslag till definitioner som rör skolbioverksamheten för att förtydliga aktörernas ansvar och roller men också för att förklara begrepp som *kultur*, *mediepedagogik*, *film* etc. i anknytning till skolans undervisning. Skolbioverksamhetens framtida utveckling bör också ses i relation till aktiviteter som rör elevernas eget filmskapande, distributionsmöjligheter etc. Det är därför viktigt att se till *videofilmfestivaler*, *filmklubbar*, *medieverkstäder* etc. som en viktig framtida utvecklingsmöjlighet där elevens kreativitet uppmuntras och ges möjlighet att utvecklas. Skolbioverksamheten bör därför ses som en viktig faktor i målsättningen att unga

människor blir intresserade av medier där skapande, såväl som teoretisk kunskap, bör vara den målsättning man eftersträvar.

1.2 Syfte

Rapporten utgår från kulturförvaltningen i Helsingborg under ledning av Birgitta Killander, strategisk utvecklare. Utformningen grundar sig på *Agenda M – Diskussionsunderlag för ett mediepedagogiskt utvecklingsarbete* (Svenska Filminstitutet och Skolverket, 2003) och syftet är att lägga fram en nulägesrapport om skolbioverksamheten i Helsingborg. Det generella underlag som *Agenda M* bygger på är inte avsett att styra utformningen av mediepedagogiskt arbete i skolor utan ska snarare ses som en möjlighet att skapa en diskussion kring området. Utifrån detta kommer rapporten därför vid behov att modifiera och omdefiniera begrepp för att bättre passa specifika syften men också för att se till eventuella utvecklingsmetoder av ett redan befintligt diskussionsmaterial.

Kulturförvaltningen i Helsingborg vill genom rapporten skapa en pilot för vidare kartläggning av hur skolbioverksamheten i Helsingborg ser ut och fungerar. Syftet med rapporten är:

1. Undersökning av skolbioverksamheten Helsingborg
2. Se till hur inblandade aktörerna upplever skolbioverksamheten
3. Se till olika förslag hur man ser på medieanvändning i skolans undervisning
4. Ge förslag till hur man kan utveckla medieanvändandet i samarbete med skolan
5. Ge uppslag för en mer omfattande utredning

Rapportens huvudsyfte blir således att utifrån det diskussionsunderlag som utgörs av *Agenda M*, litteratur som behandlar mediepedagogik, film, skolbio och kultur, samt intervjuer och samtal med personer inblandade i verksamheten för skolbio, försöka beskriva den aktuella situationen som råder i Helsingborg. Även diskussioner som rör det framtida mediepedagogiska utvecklingsarbetet, där frågor om mediers betydelse för skolundervisning, möjligheter till utveckling, etc., blir underlag för rapportens syfte.

Agenda M utgör en bra modell för att starta upp diskussioner kring skolbioverksamhetens framtida utveckling i Helsingborg. Materialet är utformat för att ge kunskap och information men också för att inspirera och engagera i frågor som rör mediepedagogik i skolundervisning. Daniel Lundquists utredning, *Mediepedagogik i Malmö stad* (2003), behandlar mediepedagogik i Malmö stad och utgör också en av huvudkällorna för denna rapport (se **1.3 Struktur**). Utredningen ger en tydlig inblick i hur Malmö stad arbetar med medieundervisning och hur nätverken ser ut på dessa områden.

Förutsättningen att ge en mer omfattande bild av skolbioverksamheten i Helsingborg bör vara av intresse då skolans styrdokument¹ ger tydliga direktiv om medieanvändandet i skolan. Rapportens begränsning utgör därför en möjlighet att inleda en mer omfattande utredning om skolbioverksamheten i Helsingborg som främst bör resultera i möjligheterna att utveckla medieanvändandet i skolans undervisning. Det kan också vara av intresse att se kan hur man i framtiden ska arbeta för att samordna aktörer och knyta an nätverk. Detta är väsentligt för att

¹ De nationella styrdokument som ligger till grund för skolans verksamhet utgörs av Skollagen, läroplaner och kursplaner. För mer information se: <http://utbildning.regeringen.se> och www.skolverket.se/styr/vad..shtml.

få en fungerande skolbioverksamhet där *målen, aktörernas roller och utförandet* är klart definierade och där elevernas möjligheter att få mediekunskap via sin skolundervisning ska betraktas som en demokratisk rättighet.

1.3 Struktur

Rapportens första del ger en översikt över skolbioverksamhetens syften och omfattning men även en mer praktisk inriktning som kan komma tillhanda vid påbörjandet av skolbioverksamhet. Här ges information om de rådande förhållandena som gäller, allt från filmhandledning till frågor kring skolbiosamordnarens roll och syftet med skolbioverksamheten.

Vidare tar rapporten, i likhet med *Agenda M*, upp mediernas roll och betydelse för skolan idag. Syftet att integrera film och andra medier i skolans kursplan ligger helt i linje med den målsättning som *Agenda M* uppvisar. Rapportens inriktning på filmens roll i skolan innebär att det kommer att ingå samtal och intervjuer med personer knutna till skolbioverksamheten i Helsingborg.

Utifrån detta material, tillsammans med målsättningsstadgar och annan verksamhet i anknytning till skolbioverksamheten, presenteras en nulägesrapport angående skolverksamheten i Helsingborg, våren 2004. Rapporten tar hänsyn till de resultat som kommer att framgå vid samtal och intervjuer och med hjälp av dessa vidareutveckla eventuella tankar kring utvecklingsmöjligheter och synen på mediernas betydelse för skolan, både idag och i framtiden.

Rapportens tredje del kommer utifrån de resultat som framkommit att ge förslag på hur man vidare kan utveckla skolbioverksamheten i Helsingborg. Även i detta sammanhang kommer *Agenda M* att användas som ett mediepedagogiskt underlag för att stimulera och precisera förslagen om utveckling för skolverksamheten i Helsingborg. Tillkommande material är främst hämtat från utredningen *Mediepedagogik i Malmö stad* (2003). Syftet är att befästa ståndpunkten att filmen bör ses som ett viktigt mediepedagogisk instrument i dagens skolor. Utvecklingsmöjligheterna bör ses i förhållande till materiella förutsättningar, kompetenskrav, utbildningsförutsättningar och möjligheten att se på *film* som ett mediepedagogiskt ämne och kanske också som ett ämnesval i en framtida kursplan för Helsingborgs skolor.

Rapportens förslag på utvecklingsmöjligheter för skolbioverksamheten i Helsingborg är begränsade och ska därför ses som underlag för en framtida utredning som bör vara mer omfattande. Att presentera en mediepedagogisk plan för Helsingborgs skolor ska därför ses som både en möjlighet och ett krav för att Skolverkets och Kulturrådets målsättningar ska uppnås. Det finns en rad utredningar² som gjorts i landets kommuner, vilka visar på olika förhållningssätt och tillvägagångssätt. Dessa kan fungera som inspiration och vägledning för en framtida utredning i Helsingborgs stad.

² För att ta del av de olika kommunernas utredningar kan man besöka www.sfi.se/skolbio. För frågor som rör skolbioverksamhet kan man ta kontakt med Klas Viklund, klas.viklund@sfi.se.

1.4 Metod

Underlaget består främst av *Agenda M – Diskussionsunderlag för ett mediepedagogiskt utvecklingsarbete* (2003) och samtal med aktörer som är involverade i skolverksamheten i Helsingborg. Dessutom tillkommer Daniel Lundquists utredning *Mediepedagogik i Malmö stad* (2003) som referens och syftet är att se såväl på tillvägagångssätt som till de resultat som framkommit.

Samtalens syfte har varit att få en översiktlig bild av hur skolbioverksamheten i Helsingborg ser ut från olika aktörers perspektiv. Då endast ett fåtal samtal ägt rum är det inte möjligt att ge en heltäckande bild av skolbioverksamheten i Helsingborg utan snarare ska det betraktas som förslag hur man kan gå tillväga i en framtida utredning. Utförligare samtal och kontinuerliga kontakter med inblandade aktörer är därför att rekommendera vid en utförligare utredning i framtiden.

Vidare används samtalen som ett instrument för aktörerna att, utifrån sitt perspektiv, ge synpunkter på hur skolbioverksamheten fungerar i Helsingborg samt se till framtida utvecklingsmöjligheter. Detta kan således vara till nytta för en framtida målsättning och utveckling som rör skolbioverksamheten och dess aktörer. Utifrån rapportens begränsningar, vad gäller metod, bör man se resultaten som förslag snarare än som genomförbara åtgärder.

2. Skolbioverksamheten

2.1 Verksamhet och omfattning

Bakgrunden till den svenska *skolbioverksamheten* kan kopplas till de ansträngningar som gjordes för att stimulera skolan att på dagtid besöka biografer. Begreppet togs upp av Folkets Hus-rörelsen rörelsen 1986 och målsättningen var att erbjuda lärare och elever en fördjupning i filmanalys med tillhörande analyser och diskussioner. Det etablerades kort därefter ett samarbete mellan Folkets Hus-rörelsen och Svenska Filminstitutet. Det finns sedan 1988 möjlighet för kommuner som vill starta upp en skolbioverksamhet att få ekonomiskt stöd från Svenska Filminstitutet. Även biografbranschen stödjer skolbioverksamheten genom rabatter på hyra av film och biograf.

De grundläggande syften som den nationella skolbioverksamheten vill lyfta fram är:

1. Erbjudna filmupplevelser på biograf som en del av undervisningen
2. Skapa intresse för filmen som konststart och biografen som upplevelserum
3. Stimulera eleverna till ett mediekritiskt tänkande, genom exempelvis filmanalys

Den nationella skolbioverksamhetens mål sträcker sig till att:

1. Alla kommunens elever ska erbjudas en filmvisning per termin, som följs upp genom analys eller temastudium.
2. Varje filmvisning för elever ska föregås av kompetensutveckling för skolpersonal där en förhandsvisning av filmen ingår.
3. Varje läsår ska all skolpersonal erbjudas en kompetensutvecklingsdag med inriktning mot arbete med film och medier.

De föreställningar som är offentliga, exempelvis genom annonser i dagspress och där biljett löses i anslutning till biografens kassa, benämns *öppna föreställningar*. Här ska den rekommenderade ålder, som filmens censurbeteckning anger, åtföljas. Föreställningar kan ske på dagtid såväl som på kvällstid. Skolbiovisningar är s.k. *slutna föreställningar* vilket innebär att filmerna bokas till ett fast pris, visas inför ett slutet sällskap med möjligheten att förbise eventuella regler för censur som gäller för olika filmer. *Slutna föreställningar* sker vanligen en tid efter premiärlanseringen av en film.

Vilken central roll ska en skolbiosamordnare ha?

- Skolbiosamordnaren ska agera som organisatör och samordnare men även bokning av filmer, ekonomisk översikt samt informationsspridning bör ingå i arbetsuppgifterna.
- För att skolbiosamordnarens arbete ska underlättas kan en arbetsgrupp bistå vid planering och genomförande. Arbetsgruppen bör dock bestå av personer med intresse för barn och ungdom samt för medieverksamhet överlag.
- Skapa ett nätverk av filmombud eller kulturombud bland lärarna i skolorna och skapa delaktighet i skolbioverksamheten genom sammankomster, diskussioner kring valda filmer samt utvärdering.

Finns det handledning kopplat till skolbioverksamheten?

- Svenska Filminstitutet producerar olika typer av studiematerial samt utger tidskriften *Zoom*³, med inriktning mot filmpedagogik. Studiematerialet kan bestå av filmhandledningar som bistår med presentationer av film, förslag till diskussionsämnen kring filmer samt aktiviteter att arbeta med i anslutning till olika filmer. Sedan 1998 publiceras filmhandledningar på Svenska Filminstitutets hemsida.

Hur startar man upp en diskussion efter en filmvisning?

- Reflektioner kring den egna upplevelsen kan vara en bra utgångspunkt, exempelvis kan man låta eleverna välja ut en favoritscen, en scen de upplevde som viktig för filmens handling eller frågor som rör tolkning, exempelvis låta eleverna berätta om hur de upplevde eller tolkade det som hände i filmen.
- Det kan också vara en bra idé att låta eleverna i grupp diskutera de olika karaktärerna i filmen för att på så sätt ge eleverna möjlighet att utforska sina egna tankar, dels om karaktärerna i filmen men även om sig själva och sin omgivning.
- Det bör också ges möjlighet att diskutera hur film når en publik, hur den marknadsförs, hur den presenteras i media etc. Detta kan också ge upphov till diskussioner som rör utbudet på biografer, dvs., vad det är som styr vilka filmer som visas på bio och vilka som inte visas?

Har filmen någon roll i en framtida kursplan?

- Grundskolans⁴ reviderade kursplaner från 2000 visar på hur filmens och mediernas roll fått en mer betydande roll i skolan samtidigt som arbetet med kultur i skolan har betonats.
- Ett framtida syfte att säkerställa skolbion som en pedagogisk och kulturell aktivitet i skolan handlar om att synliggöra den fastställda verksamhetsplan som tagits fram. Detta innefattar dokumentering av verksamheten på kommunal nivå såväl som i den lokala skolans arbetsplan.
- Skolbioverksamhet som vuxit fram genom ett samarbete mellan kulturförvaltning och kommunens skolor kan också formulera gemensamma mål för att på så sätt skapa en politisk tyngd vad gäller budget och organisation.
- Det bör även i framtiden finnas möjlighet att utveckla skolbioverksamheten till att omfatta andra medier, elevens eget filmskapande, arbete med IT etc.

³ För mer information om *Zoom* se www.sfi.se/zoom

⁴ I de reviderade kursplanerna från 2000 ingår i ämnet *svenska* flera avsnitt som omfattar film. Filmernas och mediernas roll i de reviderade kursplanerna presenteras i skriften *Film för lust och lärande*, utgiven av Skolverket och Svenska Filminstitutet och kan beställas via www.skolverket.lti@liber.se.

2.2 Agenda M –ett mediepedagogiskt diskussionsunderlag

Agenda M kan ses som ett diskussionsunderlag som ska stödja och inspirera ett utvecklingsarbete rörande arbetet med olika medier⁵ i skolan. Materialet är framtaget av Svenska Filminstitutet⁶ och Skolverket och går under beteckningen *Agenda M – Diskussionsunderlag för ett mediepedagogiskt utvecklingsarbete*. Syftet med materialet sträcker sig från att inspirera arbetet med medier i skolan till att mer konkret se till de satsningar som görs i kommunerna, exempelvis IT, olika former av medier och kultur. Man vill också se hur framtida utvecklingsprogram är formulerade.

Ambitionen att se de olika formerna av medieutveckling/utbildning som en helhet (där exempelvis film och IT ingår) kan också kopplas samman med målet att utnyttja de möjligheter till samordning som finns för det mediepedagogiska arbetet i skolan. Det finns en tydlig önskan att i skolan placera det mediepedagogiska arbetet centralt, vilket hänger samman med målsättningen att skapa en delaktighet kring frågor som rör mediers betydelse för såväl skolornas ämnen som elevens mer individuella utveckling. Elevens (och även till viss del lärarens) kunskap om mediearbetets möjligheter kan integreras i skolan och därmed påverka och utveckla skolans innehåll samt dess arbetsform.

Kunskapen om media bör också i ett större perspektiv knytas samman med rättigheten till yttrandefrihet och således en förutsättning för demokratiskt tänkande. Slutligen kan man se till målet att inventering och utveckling av de resurser som finns i kommunen bör utnyttjas för att vidare ge stöd, inspiration och kompetensutveckling för skolans arbete med medier. Detta måste dock ses i relation till varje kommuns möjligheter att utarbeta en, för kommunen, passande mediepedagogisk plan.

Frågor som rör medieutveckling i skolan bör också kopplas till en mer allmän syn på vad media är, dvs., aktuella definitioner etc. men också vad det innebär att samhället idag utvecklas med en fokusering på media –ett mediasamhälle. Det blir allt tydligare att delaktighet i dagens samhälle till stor del handlar om kunskap och utveckling av medier. Kunskapen om mediernas roll och dess funktion i samhället präglar också i högre grad än tidigare skolverksamhetens samtliga områden. Detta är av stor vikt då medierna idag genomsyrar de flesta av skolämnena men där *media* i sig självt inte ges utrymme som ett obligatoriskt skolämne.

De problem som skapas då *medier* inte klassas som ett skolämne bör i detta sammanhang lösas genom att definiera *område*, *aktivitet* och *ansvar*. Det finns också faktorer som påverkar definitionerna vilket har att göra med kommunens inblandning i form av stöd samt den uppdelning som kan finnas mellan förvaltningar och institutioner. Aktörernas uppdrag och dess samspel i ett utvecklingsarbete bör också ses i förhållande till kommunens resurser.

De viktigaste förhållningssätten till medier i skolan bör inkludera diskussion kring enskilda medieprodukter såväl som kunskap om medierna. Målsättningen är att kunna använda metoder för arbete med och kring medier men även hur arbetet med olika medier kan påverka och kanske förändra skolan.

⁵ Definitionen som används i *Agenda M* utgår från Ulf Hannerz och finns formulerad i "Medier och Kulturer" (Carlssons bokförlag, Stockholm: 1990).

⁶ Svenska Filminstitutet fördelar sedan 1988 ett ekonomiskt stöd till kommuner som vill starta skolbioverksamheten.

2.2.1 Mediepedagogik

Undervisning kring media bör inte bara ses som ett enskilt kunskapsområde. En vidare användning gäller förhållnings sättet till medier i relation till allt arbete i skolan samt till elevens egen utveckling. Anledningen är att medierna idag är en viktig kunskapskälla för hur verkligheten uppfattas, hur världen ser ut och hur vi ser på oss själva. Undervisning kring medier bör därför inkludera såväl diskussion om medier som deras innehåll och framställningssätt. Mediernas roll i skolan ska hellre ses som instrument för andra ämnen än som ett enskilt kunskapsämne/område. Möjligheten att använda mediakunskapen, dvs., kunskap om medier och hur de fungerar, som informationsbärare kan vidare utveckla elevens förmåga att kritiskt analysera och diskutera företeelser i anknytning till andra kursplansbaserade ämnen.

Den gängse uppfattningen om att alla lärarna, oavsett undervisningsområde, ska delta i att hjälpa eleverna med utveckling av svenska språket bör också inkludera ett vidgat *textbegrepp* med rörliga bilder och andra medieformer. Detta ställer krav på läraren när det gäller att vägleda elever i ett samhälle där medierna används för att gestalta information och kunskap.

2.3 Skolan och medier

I Svenska Filminstitutets kartläggning *Skolbio i Sverige 2002* (2003) står det:

”Den gemensamma filmupplevelsen ger utgångspunkt för samtal, skapar nyfikenhet och ger impulser till fortsatt kunskapssökande. Filmen kan levandegöra det förflutna, spegla vår samtid och skapa identifikation med människor i olika länder, kulturer och livssituationer. Skolbio väcker intresset för studier av film som konst och massmedium” (Viklund och Österholm 2002: 7).

I anslutning till dessa tankar kan man peka på den genomslagskraft som rörliga bilder har i samhället, vilket skapar förväntningar och krav på unga människors kunskaper om, och förväntningar på, olika typer av medier. Filminstitutet menar att stödandet av arbete med skolbion leder till att kommunen tar ett *kulturpolitiskt ansvar* för filmen och den lokala biografen. Ansvaret för skolbions samordning ligger oftast hos de nämnder och förvaltningar som ansvarar för kommunens kultur- och utbildningsfrågor.

Filminstitutets ger en rad förslag på hur skolbio kan användas och integreras i skolans undervisning. Man ser skolbion som en möjlighet att ”[...] vitalisera och förnya både arbetsformer och innehåll i skolan” (ibid). Exempel på förslag kan vara:

- Film som möjlighet till ämnesövergripande temaprojekt där samarbete över ämnesgränser kan skapa fokus på elevens egna frågor, lust att lära, se sammanhang etc.
- Arbete med film och andra medier ger kunskap om olika perspektiv av berättarkonsten som inte alltid kan likställas med det talade och skrivna ordet.
- Möjligheten att genom filmanalys få kunskap om den rörliga bildens språk samt att själv kunna uttrycka sig med rörliga bilder

Det finns i detta sammanhang också orsak att se till den mer praktiska sidan av filmens roll i skolundervisning. Många kommuner har inrättat *medieverkstäder* som ska fungera som ett forum för unga att göra film (även animerad film). Med dagens utveckling av bl.a. digital teknik måste redigeringsutrustning på skolorna ses som en avgörande faktor för att stödja elever i deras filmskapande. I arbetet med film- och medieproduktion krävs det även en samverkan, dels mellan eleverna själva men också mellan elever och handledare (läraren). Man bör därför definiera arbetet med film som en *kollektiv och kreativ process*⁷ där problemlösning ska ses som en viktig del i undervisningens målsättning.

Arbetet med film i skolan handlar inte bara om att uttrycka sig med rörliga bilder utan ska också, enligt Filminstitutet, ses som en "[...] demokratisk rättighet och ett led i yttrandefriheten" (ibid: 8). Detta kan kopplas samman med den genomgripande samhällsförändring där information inte kan betraktas som en bristvara och där eleverna måste tillskansa sig verktyg för att kunna hantera sina medieerfarenheter. Målsättningen är att eleven har kunskap att sovra bland informationen samt att förhålla sig kritisk till vad de ser och hör. Skolbioverksamheten får därmed en betydande roll som en förmedlare av mediekunskap och som ett verktyg för elevens eget skapande och reflekterande.

2.3.1 Skola och kultur

I utredningen "Mediepedagogik i Malmö stad" (2003) tar Daniel Lundquist upp problematiken kring diskurser rörande *kultur* i skolan. Begrepp som "skapande arbetsformer" och "estetiska läroprocesser" är oklara. Utifrån Jan Thavenius⁸ resonemang om två urskiljbara diskurser skiljer han mellan en *god skola* och en *effektiv skola*. Dessa begrepp kan kopplas samman med lärarens perspektiv där *kultur* ofta uppfattas som "mindre nyttobetonad".

Den *goda skolan* innefattar antingen synen på kultur som fostrande eller som skapande. Vidare kan man skilja på dessa perspektiv genom att konstatera följande:

"Enligt den smakfostrande vägen har skolan ett självklart uppdrag att påverka, enligt den skapande vägen har man en tro på att estetiska aktiviteter måste få utveckla sig fritt, utan skolans påverkan" (Lundquist 2003: 9).

Detta förhållande måste ses som något motsägelsefullt då ett fritt skapande bör kunna ske under en viss påverkan från skolan. Problemet, enligt Thavenius, är att skolan saknar en bild av hur *kultur* ska definieras för att få en klar betydelse. I förlängningen rör detta också möjligheterna att se till betydelsen för lärandet av estetiska uttrycksformer, där medier har en central roll.

Lundquist tar också upp Thavenius tankar kring skolans ämnesshierarki där svårigheten att få till stånd en samverkan mellan olika ämnen kan kopplas samman med en *pedagogisk rationalitet*. Detta syftar på en traditionell diskurs, formad av ett rationellt tänkande där det gäller att se till de mest effektiva vägarna för att nå ett mål. Kritik mot ett sådant tillvägagångssätt kan vara att skolans estetiska praktik marginaliseras vilket har att göra med svårigheten att peka på tydliga konkreta resultat för olika estetiska läroprocesser. Thavenius

⁷ Arbete med film inkluderar flera stadier där planering, inspelning och redigering gör det möjligt för elever med skilda intressen och förutsättningar att delta i den filmskapande processen.

⁸ Jan Thavenius är professor emeritus vid litteraturvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet.

menar att grundproblematiken handlar om olika syner på ”skapande” där lärande och skapande kan höra ihop men där det också finns en föreställning om att skapande kan ske för skapandets egen skull. Ett annat problem rör synen på kultur i skolan där de traditionella konstarterna premieras, vilket försvårar möjligheterna att bedriva en mer perspektivrik undervisning. Lösningen, enligt Thavenius, är att vidga synsättet om *kultur* i skolan, dvs., skapa en ny diskurs om kultur i skolan.

”Om skolan blev en arena för samtal och förhandlingar, där eleverna får utrymme att uttrycka sina egna åsikter och kunskaper, skulle skolans kultur förändras. I denna diskurs skulle lärandet präglas av en bredare kunskapssyn och av mindre ensidiga praktiker och eleverna skulle lära sig om estetikens roll i skapandet av olika bilder av verkligheten” (Jan Thavenius, cit. eft. Lundquist 2003: 10).

Kulturrådet och Skolverket har enats om följande definitioner i anknytning till hur ”kultur i skolan” ska användas:

- Skapande verksamhet och estetiska läroprocesser i alla ämnen som integrerade i skolans vardagsarbete
- Att få uppleva olika kulturyttringar och bli delaktig i samhällets kulturliv
- Eget skapande och kunskap om konstnärliga och kulturella uttryck

I likhet med Thavenius problematiseras begreppet ”kultur i skolan” genom att man ser till både ett kulturperspektiv och ett utbildningsperspektiv. Detta hänger samman med att Kulturrådet och Skolverket företräder skilda samhällssektorer vilket resulterar i olika förhållningssätt till verksamhetens målsättningar. Detta har inverkan på samarbetet vilket gör att det är väsentligt att beskriva skillnader och förutsättningar samtidigt som målsättningen är att ett samarbete ska vara möjligt:

”Det gäller för skolan och kultursektorn att hitta nya samverksformer där kultur i skolan upplevs som något som verkligen främjar skolans mål, utan att för den skull reduceras till blott och bart ett verktyg” (Kultur i skolan –kulturrådets avrapportering, Dnr: 785/02-225).

I rapportens sammanfattning beskrivs därför syftet med kultur i skolan som en möjlighet att lyfta fram barnets rättigheter vad gäller yttrandefrihet och delaktighet i konst och kulturliv. Skolvärlden och kulturlivet har sålunda ett ansvar att tillgodose eleverna dessa rättigheter. De kulturutbud som samhället kan erbjuda barn och unga ska kopplas samman med de nationella kulturpolitiska målen där de tre mest centrala målen i detta sammanhang är:

- Verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande
- Främja bildningssträvanden
- Värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för alla att använda den

Rapporten *Skolbioverksamhet i Helsingborg* har inte möjlighet att utförligare undersöka de förutsättningar som utgör grunden för arbetet med kultur i skolan (och vidare med medier, exempelvis film). Det bör dock betonas att de styrmedel⁹ som ligger till grund för hanterandet

⁹ Skolverket och Kulturrådet har i det gemensamma arbetet utgått från skolans måldokument (läroplaner och kursplaner), de nationella kulturpolitiska målen och FN:s konvention om Barnets rättigheter. Som riktlinje för arbetet har ”En strategi för kultur i skolan” (Ds 1998: 58) tjänat.

av kultur i skolan måste ses som viktiga faktorer när man ska utreda den rådande situationen för medieundervisning i skolan, men också för att se till utvecklingsmöjligheterna.

2.3.2 Medier i skolan

I ett samhälle där vardagen präglas av medieinblandning med en tillhörande bildkultur är det, enligt Daniel Lundquist, en fråga om yttrandefrihet och en demokratisk rättighet att erbjuda elever kunskap om medier och vilken roll de spelar i samhället. Lundquist menar att:

”Barn och ungdomar måste ges de verktyg som krävs för att kunna hantera sina medieerfarenheter och lära sig sovra bland all den information de inhämtar via medierna. Skolan är kanske den viktigaste platsen för att utveckla en demokratisk offentlighet där också barn har kulturell yttrandefrihet [...]” (Lundquist 2003: 11).

Skolans uppgift är alltså att erbjuda eleverna verktyg för att hantera sin medieerfarenhet, vilket gör det möjligt att bli en deltagare i ett samhälle som är präglad av medier i olika former. Lundquist menar att man bör se medier som *kommunikationsverktyg* som bidrar till att eleverna får en ”[...] ökad förståelse av omvärlden och sig själva” (ibid).

Om man ser till *filmupplevelsen* som ett tillvägagångssätt vid undervisning kan man peka på en rad olika användningsområden där filmen kan utgöra det centrala undervisningsmaterialet:

- Gestaltning av historiska skeenden och spegling av nutid eller framtid
- Skapandet av identifikation med människor i liknande livssituationer men också med människor som uppvisar skillnader i kultur, värderingar, synsätt etc.
- Förmågan att reflektera och diskutera olika problem, livsfrågor, beteende etc., vilket kan öka förståelsen och ge nya perspektiv på elevers tillvaro i livet.
- Ökad förståelse för hur filmspråket fungerar genom analys, vilket kan innebära granskning av exempelvis dramaturgi, bildspråk, filmmusik etc.

Olle Holmberg, rektor för Lärarhögskolan i Malmö, sammanfattar i Lundquists utredning fyra viktiga faktorer¹⁰ som man bör förhålla sig till vid en diskussion om skolan och elevers användandet samt kunskap om medier:

1. I ett alltmer fragmenterat samhälle har medier en funktion som förmedlare mellan olika världar¹¹.
2. Media har en betydelsefull roll för ungdomars motsägelsefulla situation idag.
3. I ungdomars identitetssökande kan mediekulturen utgöra en central roll.
4. Unga människors förmåga att bearbeta tankar och känslor kan förstärkas utifrån olika mediers möjligheter.

¹⁰ Dessa finns i sin helhet i ”Film- och mediepedagogik i skolan – en seminariereserie” (2001).

¹¹ Detta bör tolkas som olika kulturella, sociala, ekonomiska, demografiska etc. skillnader i samhället.

3. Helsingborgs skolbioverksamhet

3.1 Bakgrund och målsättning

Helsingborgs kulturnämnd startade sin skolbioverksamhet 1996 i den f.d. biografen Röda Kvarn, dåvarande kulturhus. Efter att Dunkers Kulturhus startade upp renodlades Röda Kvarns lokaler till att syssla med filmvisning och filmaktivitet. Biografen Röda Kvarn drivs sedan 2001 av Triangelfilm AB där också skolbioverksamheten ingår i samarbetsavtal med Helsingborgs stads kulturnämnd. Skolbioverksamheten i Helsingborg har genom sitt samarbete med Triangelfilm en god tillgång till film och i Röda Kvarns lokaler en modern biograf. Svenska Filminstitutets ekonomiska stöd till skolbioverksamheten i Helsingborg omfattade tre år från starten. Svenska Filminstitutets bidragsperiod omfattar en gräns på tre år vilket innebär att fortsatt verksamhet enbart drivs med kommunala medel.

De övergripande mål¹² som eftersträvas i en framtida inventering av skolbioverksamheten i Helsingborg syftar till att se till utvecklingsmöjligheterna¹³ för skolbio och rörliga bilder i skolan och formuleras den 29 september 2003 på följande sätt:

- Inventera skolornas arbete med film, media och rörliga bilder
- Utveckla former för ett förvaltningsövergripande filmpedagogiskt arbete
- Utveckla former för eget filmskapande inom ramen för skolbioverksamheten och stärka elevernas möjligheter att skapa själva på den egna skolan
- Utveckla lärarnas kompetens inom det mediepedagogiska området

3.2 Skolbion i Helsingborg

Under höstterminen 2003 genomförde skolbion 26 visningar¹⁴ för sammanlagt 1970 personer. Filmerna visades på Röda Kvarn och de skolor som hade den högsta frekvensen av besökare var: Olympiaskolan, Fredriksdalsskolan och Magnus Stenbocksskolan. Möjligheten att ta del av skolbioverksamheten inkluderar grundskolan, komvux¹⁵ och gymnasieutbildning.

Vid starten av skolbioverksamheten 1996 skickades det ut en inbjudan till Helsingborgs skolor där syftet, utöver information om skolbioverksamheten, var att skapa en referensgrupp bestående av lärare. De första mötena som ägde rum till följd av detta resulterade i att en referensgrupp bildades. Den främsta anledningen till varför vissa lärare visade intresse låg i det egenintresse som dessa hade av film och dess undervisningsmöjligheter. Referensgruppen i Helsingborg startade med 10-15 personer men detta antal har minskat och idag består gruppen av 3-4 personer. Det finns inga uppgifter om hur ofta gruppen träffas för att diskutera

¹² För mer information om Helsingborgs kulturnämnds övergripande mål för kulturverksamhet i Helsingborg se www.kultur.helsingborg.se.

¹³ Skolbion har sedan starten inte blivit föremål för någon utredning, därav syftet att tillsätta en utredning.

¹⁴ Den sammanlagda betalningen från skolorna höstterminen 2003 uppgick till ca 46000 kr.

¹⁵ Syftet kan vara att ge *SFI*-studenter möjlighet att tillägna sig språkkunskaper genom filmvisning, exempelvis att se svenska filmer som vidare integreras i svenskundervisningen på komvux.

film, planering, målsättning etc. Erika Hillergren, biografföreståndare på Röda Kvarn från 2004, har som målsättning att träffa referensgruppen vid 4-5 tillfällen per år.

Idag består den ansvariga referensgruppen av lärarna Torsten Anderson (Adolfbergsskolan), Lars-Olof Välemark (Olympiaskolan) samt Kerstin Bystedt (Dalhemsskolan). Susanne Nilsson (Elinebergsskolan), som tidigare ingick i referensgruppen, arbetar inte längre på Elinebergsskolan men var tidigare ansvarig för de högre årsklassernas skolbioverksamhet. Det kan därför vara aktuellt att tillsätta en ny representant som ansvarar för att de högre årsklasserna i framtiden får möjlighet att ta del av skolbioverksamheten i Helsingborg. Pia Zachrison, skolbioansvarig (1996-2000) och biografföreståndare (2000-2003), som arbetade på Röda Kvarn fram till våren 2004, menar att referensgruppens aktivitet varit relativt låg med endast sporadiska möten. Hon menar att den främsta orsaken till att referensgruppen så sällan har haft möten beror på tidsbrist.

Den ursprungliga idén om möten med referensgruppen innebär att lärarna deltar i valet av film och diskuterar önskemål om tema i film, filmens nationalitet etc. Från början uppgick referensgruppen till 10-15 personer (vid starten 1996) men enligt Pia Zachrison var detta en ohanterlig situation, gruppen var helt enkelt för stor vilket orsakade svårighet att organisera, styra etc. En positiv aspekt av en stor referensgrupp var dock utbudet av åsikter och idéer samt kunskap och erfarenhet.

I samtal med Pia Zachrison menar hon att referensgruppens uppgift just inkluderar att delta i valet av film samt ge kommentarer om dessa val. De finns också en praktisk sida som innefattar skolbioverksamhetens upplägg, exempelvis hur tidsmässiga aspekter fungerar. Detta kan vidare kopplas samman med de utskick av tillgängliga filmer som Röda Kvarn ansvarar för och som gör det möjligt för den enskilde läraren att välja en lämplig film. Zachrison menar att valet av film beror på faktorer som ofta har att göra med lärarens huvudämne, exempelvis språklärares val av filmer med en viss nationalitet för att integrera språkundervisning med film. Detta kan förklara att referensgrupperna ofta önskar filmer på tyska, franska, spanska eller italienska. Andra orsaker till val kan vara aktuell samhällsdebatt¹⁶, filmundervisning som historieundervisning¹⁷, genusperspektiv i media¹⁸, ungdomskultur¹⁹, film som konstform²⁰ etc. och här kan man se till referensgruppens förfrågningar som rör specifika *teman* som i efterarbetet kan diskuteras med eleverna och på så sätt användas som undervisningsmaterial. Det är viktigt att poängtera att lärarna inte är utbildade att hantera en undervisning där filmen står i fokus. Det kan därför vara önskvärt att diskutera en fortbildning för de lärare som integrerar filmen i sin undervisning (mer om detta senare).

¹⁶ Svenska Filminstitutet publicerade 2004 "Vad har mitt liv med Lilja att göra"?, en antologi som är sponsrad av Näringsdepartementet och inspirerad av Lukas Moodyssons film *Lilja 4-ever* (2002). Syftet är att skapa en diskussion om sociala klyftor i samhället, prostitution, människohandel, sexualitetens villkor, jämställdhet och bilden av kvinnor i medierna. För mer information se www.sfi.se/lilja.

¹⁷ I Röda Kvarns skolbioprogram våren 2003 ingick filmen *The Pianist* (Roman Polanski, 2002) som behandlar nazisternas utbredning över Europa utifrån en judisk musikers perspektiv.

¹⁸ I Röda Kvarns skolbioprogram våren 2003 ingick filmen *Kroppen min* (Margreth Olin, 2002) som problematiserar "den kvinnliga kroppen" utifrån ett feministiskt perspektiv.

¹⁹ I Röda Kvarns skolbioprogram våren 2003 ingick filmer som *Du ska nog se att det går över* (Cecilia Neanth-Falk, 2003) och *Capricciosa* (Reza Bagher, 2003) där ungdomskultur (exempelvis sexualitet, ansvar, död etc.) behandlas.

²⁰ I Röda Kvarns skolbioprogram våren 2003 ingick filmen *Touch of Evil* (Orson Welles, 1958).

En intressant aspekt av skolbioverksamheten rör det *efterarbete* som är nödvändig för att filmen i undervisningssyfte ska fylla en funktion. Efterarbetet bör definieras utifrån förutsättningar som rör elevernas ålder och intresse men också lärarens kompetens och filmens tema etc. Instrumenten för att bedriva undervisning, med utgångspunkt från film, kan utgå från ett teoretiskt perspektiv, exempelvis med diskussioner kring medier, analyser, recensioner samt förberett material för vissa filmer. Undervisningen kan också inkludera ett mer praktiskt perspektiv, exempelvis producerande av rörliga bilder, manusförfattande, fysisk dramatisering, bildskapande etc. Det är dock något oklart hur skolorna i Helsingborg arbetar med de filmer som visas. Lärarna uppmanas visserligen att läsa de filmhandledningar som finns på Svenska Filminstitutets hemsida (www.sfi.se/skolbio) men det är oklart i vilken utsträckning handledningarna används. Erika Hillergren säger att det saknas utvärderingar som rör efterarbetet, dvs., hur man använder filmen som ett instrument i den undervisning som tar vid efter filmvisningen. Skolbions aktörer, som befinner sig utanför skolans verksamhet, har inte kunskap om hur skolans efterarbete ser ut.

Vid skolbioverksamhetens start kopierade Pia Zachrison filmhandledningar som också skickades ut till de lärare som hade bokat film på Röda Kvarn. Det fanns dock inte ekonomiska möjligheter att fortsätta med en sådan service. För att ta del av filmhandledningar hänvisas lärarna till *Zoom* och till Svenska Filminstitutets hemsida.

Det finns inget krav på att det ska finnas en filmhandledning för de filmer som ingår i skolbions sortiment. Pia Zachrison menar att det inte alltid har hunnits producera handledningar för nya filmer om man väljer filmer som ligger utanför skolbions program. Zachrison menar att skolbions program inte styrs av tillgången till handledningar men att filmer med filmhandledningar dock har större möjlighet att hamna i skolbions program. Enligt Erika Hillergren har ca 90 % av de filmer som ingår i skolbions program filmhandledning och hon menar att filmer där det finns handledning generellt prioriteras.

Det är också viktigt att undersöka om lärarnas val av film och dess undervisning i efterarbetet stämmer överens med elevernas förväntningar, vilket kan vara av intresse för en utförligare utredning i framtiden. Pia Zachrison menar att det inte är populärt med långsamma filmer, dvs., ett bildspråk med få klipp. Det finns också anledning att undersöka om elevernas intresse beror på sådant som filmens nationalitet och berättarstil. Zachrison pekar på elevernas vana av ett snabbare filmklippstempo som orsak till en viss reservation gentemot filmer med ett långsammare filmklippstempo. Det är, trots att vissa elever uppskattar filmer som inte delar en Hollywoodsprincip vad gäller berättarstil, viktigt att inte endast se filmen som fostrande. Detta innebär att definitionen av vad som betraktas som "bra film" måste ses i relation till elevens förutsättningar. Filmer som har ett annat språk, som är skapade i en annan kultur och som har ett annat berättartempo bör kanske därför också balanseras med filmer som är gjorda i en mer anglosaxisk kultur. Man kan också se till filmens tema där språkliga och kulturella skillnader kan vara en fördel för undervisningens syften men också försvåra för eleverna att se till temats relevans. Hur man än väljer att förhålla sig till denna problematik kan det vara intressant att se vilka filmer som var populärast under höstterminen 2003. Dessa tre filmer var: *Lejontämjaren* (Manne Lindwall, 2003), *Billy Elliot* (Stephen Daldry, 2000) och *Min vän Joe* (Chris Bould, 1995) och riktar sig främst till elever från år 1 till år 6.

Pia Zachrison menar att skolbioverksamhetens syfte är att eleverna under skoltid får tillgång till en riktig biograf där det finns möjlighet att se bra film. Hon menar vidare att filmens roll som instrument i skolundervisning handlar om att se till:

- Den rumsliga upplevelsen som ett biografbesök ger
- Filmen som den yngste (och snabbast växande) konstformen
- Filmen som forum för samhällsdebatt
- Möjligheten till medievana genom analys, diskussion och kritisk analys av rörliga bilder

Dessa mål stämmer väl överens med den generella målsättning som skolbioverksamheten har och som finns representerade i *Agenda M – Diskussionsunderlag för ett mediepedagogiskt utvecklingsarbete* (2003) och utredningen *Mediepedagogik i Malmö stad* (se **2.1 Verksamhet och omfattning**) samt med de mål som är utformade för skolverksamheten i Helsingborg (se **3.1 Bakgrund och målsättning**).

I sin ansökan om bidrag för ”inventering och utveckling av eget filmskapande²¹” belyser Helsingborgs stads kulturnämnd, förutom skolbioverksamhet och videofilmfestival, även det egna skapandet. Produktion av film som är kopplad till skolbioverksamheten i Helsingborg existerar generellt inte. Pia Zachrisson driver visserligen en animationsverkstad på Röda Kvarn men efterfrågan är liten. Triangelfilms ambition att driva en medieverkstad på Röda Kvarn, med Zachrisson som ansvarig, finns visserligen men för tillfället ses inga möjligheter att finansiera ett sådant projekt.

I ansökan önskas en utveckling av det egna skapandet med film i skolan. Man önskar en samlad bild av hur arbetet sker, exempelvis vilka verktyg som används vid filmskapande, tillgänglig teknik samt hur det mediepedagogiska arbetet fungerar i skolorna. Det finns också ett intresse av att se till förhållningssättet av det mediepedagogiska arbetet i bildningsnämndens program.

Sammantaget handlar det om att undersöka möjligheterna att utveckla det egna skapandet i Helsingborgs skolor, hur det egna skapandet i skolorna ser ut i förhållande till rådande omständigheter, utnyttjandet av gemensamma resurser samt möjligheten och nödvändigheten att fortbilda lärare i mediepedagogik. Kulturnämnden vill tillsammans med bildningsnämnden därför utarbeta en modell för att utveckla skolbioverksamhetens möjligheter till det egna skapandet av rörliga bilder. Under åren 2004-2005 önskas därför en inventering och en utformning av det egna skapandet i stadens skolor.

3.2.1 Röda Kvarn

Röda Kvarn²² är Helsingborgs äldsta biograf och renoverad till en två-salongsbiograf. I samarbete med Helsingborgs kulturnämnd drivs *skolbioverksamhet* på dagtid med subventionerade priser men det erbjuds även *repertoarbiografverksamhet*, d.v.s. filmvisning på kvällarna, alla dagar i veckan, för alla intresserade. Röda Kvarns utveckling, från kulturhus till en mer renodlad biograf, har sin bakgrund i att Dunkers Kulturhus övertog kulturverksamheten vilket innebar att Röda Kvarns, från att ha varit kulturhus, nu fick en funktion enbart som biograf. Renoveringen av Röda Kvarn förhandlades fram mellan

²¹ Ansökan gjordes 2003-10-15 och var på 100 000 kr. Målsättningen var att utveckla skolbioverksamhetens möjligheter att arbeta med eget skapande i rörliga bilder.

²² Se även www.rodakvarn.com

fastighetsägaren och kulturnämnden där åtgärder krävdes för att verksamheten (i form av en biograf) och uthyrningen av fastigheten skulle kunna fortsätta.

Under sommaren och hösten år 2000 bygger fastighetsägaren om lokalerna. Scenen tas bort och det inrättas nu två salonger med målsättningen att återskapa en biografmiljö. I december 2000 öppnas det ”nya” Röda Kvarn och dåvarande biografföreståndare, Pia Zachrisson, byter också arbetsgivare, från kulturförvaltningen till Triangelfilm, vilket till viss del innebär skiftande arbetsförhållanden. Detta har att göra med Triangelfilms mer kommersiella inriktning och ekonomiska förutsättningar. Erika Hillergren menar dock att målsättningen med skolbion är ett fortsatt arbete med och visa kvalitetsfilmer med olika nationaliteter, kulturer och varierande teman som problematiserar olika ämnen. Det ingår också i målsättningen att visa, såväl ”smala”²³ som mer kommersiella²⁴ filmer.

Skolans kostnader för skolbiovisningarna på Röda Kvarn är:

- Grundskola: 25 kr samt moms/elev
- Gymnasiet: 30 kr samt moms/elev

Betalning för skolbion sker efter antalet bokade platser och läraren går in gratis. Utöver det utbud som erbjuds finns det möjlighet att, enligt överenskommelse, välja en annan film samt att beställa en egen visning med varierande pris²⁵ beroende på filmens längd och distributör.

Röda Kvarn driver också *Cinematica* som är en filmklubb där Helsingborgs gymnasieelever väljer terminens filmer, ofta tillsammans med biografföreståndaren och filmläraren. Antalet filmer är 8st/per termin och visas varannan torsdag kl. 18.00 med ett pris för hela terminen på 150-170 kr. Initiativtagarna till *Cinematica* är ungdomar från Olympiaskolan och Nicolaiskolan.

3.2.2 Videofilmfestival

Kulturnämnden arrangerar årligen på uppdrag av *Film i Skåne*²⁶ en regional filmfestival. Syftet är att stödja en kreativ verksamhet där ungdomar har möjlighet att visa upp sina kortfilmer samt att skapa en mötesplats för ung skånsk film. Filmfestivalen äger rum i oktober och har i åtta år (2003 inkluderat) varit en återkommande händelse i Helsingborg. Under 2003 såg man dessutom en ökning av bidrag och filmproduktioner. Filmerna tävlar om en plats i den nationella *Novemberfestivalen*²⁷ i Trollhättan. En tillsatt jury bedömer filmerna vilket följs av prisutdelning, exempelvis för bästa manus etc.

²³ Detta syftar till filmer som inte är producerade i Hollywood, som inte behöver ta hänsyn till samma kommersiella villkor, som inte behöver vara engelskspråkiga etc.

²⁴ Detta syftar främst till filmer som är producerade i Hollywood, som måste ta hänsyn till kommersiella villkor, som ofta är engelskspråkiga etc.

²⁵ Priserna varierar mellan 3000 – 3500 kr och det maximala antalet besökare är 143 st.

²⁶ För mer information se www.filmiskane.se.

²⁷ Trollhättans nationella videofilmfestival startade 1996 och riktar sig till unga. Festivalen är en tävling och arrangeras tillsammans med Folkets Hus Kulturhuset i Trollhättan, Västra Götalandsregionen, Svenska Filminstitutet och regionala resurscentrum för film och video som innehar Kulturdepartementets särskilda nationella uppdrag inom området regional filmverksamhet. För mer information se www.novemberfestivalen.nu.

Filmfestivalens utformning sker under ledning av en erfaren producent men det finns en medveten fokusering på ungdomars delaktighet i arrangemangsförberedelser. Filmintresserade ungdomar lägger frivilligt ner tid och arbetet, exempelvis vid förberedelser eller som funktionärer.

Helsingborg har genom filmfestivalen skapat ett forum för unga filmskapare (som har möjlighet att visa upp sina arbeten) men även för alla som är intresserade av ungdomars filmer. Man kan se festivalen som en möjlighet för de som vill diskutera film, knyta kontakter etc. Festivalen riktar sig inte bara till en lokal publik utan syftar också till att skapa ett regionalt intresse för ung film.

3.3 Exempel på skolbioverksamhet i Helsingborg

Rapportens möjligheter att kontinuerligt föra samtal med aktörer som är kopplade till skolbion har varit begränsade av såväl tid som tillgänglighet. De exempel som presenteras ska därför ses som förslag till hur en mer omfattande utredning kan gå tillväga. Möjligheten att intervju ett flertal lärare och elever under en längre period är därför att rekommendera. Urvalet av samtal och skolor är gjorda utifrån referensgruppens deltagare. Omständigheter har dock begränsat samtalen till att gälla två skolor, representerade av en lärare på varje skola, vid ett tillfälle på varje skola.

3.3.1 Adolfbergsskolan – hur skolbion kan se ut på grundskolenivå

I samtal med Torsten Andersson på Adolfbergsskolan diskuteras hur man väljer en skolbiofilm. Valet utgår från läraren och utgår från exempelvis tema och lärarens egen subjektivitet. Andersson ser möjligheten till förhandsvisningar som positiva, men trots att det förekommit förhandsvisning är detta inte ett vedertaget sätt i skolbioverksamheten. Filmhandledningarnas arbetsmetod och Anderssons kunskap om tillgängligheten ger dock inte underlag för hur den generella användningen ser ut på skolan.

I de förberedelser som Torsten Andersson använder sig av (eleverna som får möjlighet att besöka skolbion utgörs av år 4, år 5 och år 6) ingår samtal med eleverna som behandlar hur man ser på tolkning, perspektiv etc. Andersson menar att det krävs en viss förkunskap även om innehåll och handling inte presenteras till fullo, vilket kan förklaras av att filmen ska behålla spänning och överraskning när eleverna efter diskussionen besöker bion. Antalet skolbiobesök uppgår, för varje klass i ovannämnda årsklass, till ungefär 1 besök per termin.

Efterarbetet sker i klassrummet och kan bestå av diskussioner kring filmens tema och problematik. Torsten Andersson menar att nyanser och detaljer i filmen kan vara goda verktyg för att starta en diskussion. Ofta används filmen också som en möjlighet för eleverna att, i den hemuppgift som följer med skolbiobesöket, skriva, rita eller berätta muntligt om filmen och om utflykten till bion (Röda Kvarn).

Elevernas reaktioner efter ett skolbiobesök är, enligt Torsten Andersson, ofta positiva och kommentarerna efter visningen inkluderar synen på film som en möjlighet att diskutera olika perspektiv, tema och problem. Angående frågan kring vilket språk som används i den valda filmen och vilken betydelse detta kan ha menar Andersson att film på svenska är positivt med

hänvisning till elevernas ålder. Det är samtidigt viktigt, enligt Andersson, att alla valda filmer inte är på svenska vilket gör att det kulturella utbudet utökas och att internationell film också uppmärksammas.

Vad gäller kopplingen till Röda Kvarns animationsverkstad finns det inget samarbete. Torsten Andersson tar upp problemet med resurser angående filmproduktion men menar samtidigt att det i en viss utsträckning finns möjlighet att låna tekniskt material, som är väsentligt för att producera film, från AV-centralen²⁸.

Den grupp som utgör *referensgruppen* för Helsingborgs skolbioverksamhet bör dels ha ansvar för informationshantering (exempelvis skolbioprogram och nyheter) men också ansvar för att inspirera sina kollegor att utnyttja skolbioverksamhetens möjligheter. Torsten Anderssons vill dock inte kalla sig en medlem av *referensgruppen* utan ser sig snarare som en *filmintresserad lärare* och menar att möten äger rum ungefär 1 gång per termin. Detta kan ses som ett problem om man vill föra en kontinuerlig dialog mellan de olika deltagarna i referensgruppen.

Torsten Anderssons synpunkter på skolbioverksamheten rör dels det praktiska; han tycker "utflykten" till Röda Kvarn fungerar och här ges eleverna också möjlighet till en social träning, exempelvis samarbete, gemenskap etc. Andersson anser också att skolbions filmurval är bra och tillräckligt för elevernas behov samt att antalet visningar, som uppgår till ungefär 1 gång per termin, är lagom. Han poängterar att andra lärare på skolan har utnyttjat skolbion men det är oklart i vilken utsträckning detta har ägt rum, liksom hur efterarbetet med filmen har sett ut.

Torsten Andersson menar vidare att möjligheten att utveckla skolbioverksamheten kan förstärkas om distributionsnätet skärps, exempelvis bör man via sin rektor ha möjlighet att kräva att det finns en uttalad person på varje skola som är direkt ansvarig för frågor som har med skolbion att göra.

Hur ser man på medier och skolan? Torsten Andersson anser sig försöka arbeta för att integrera medier i undervisningen²⁹, exempelvis medieanvändning i andra ämnen. Andersson anser inte att eleverna har någon god kunskap om medier generellt. Det är viktigt att eleverna ska få möjlighet att ta del av olika kulturyttringar i samhället vilket gör att film, genom skolbio, lämpar sig för detta ändamål.

Frågeställningar som rör information om skolbion handlar om hur den når sin mottagare, hur den behandlas etc. Torsten Anderssons situation på Adolfbergsskolan fungerar på ett tillfredsställande sätt då hans roll som filmsvarig på skolan gör att informationen når fram. I samtalet med Andersson diskuteras det om informationen om skolbio verkligen kommer fram till andra skolor i Helsingborg. Svaret på den frågan är oklar trots att det på skolorna ofta finns ett kulturombud, vilket det på Adolfbergsskolan gör. I en fortsatt utredning kan det därför vara av intresse att se till kulturombudens omfattning och deras ansvar i Helsingborgs skolor. Detta skulle kunna underlätta för en vidare utredning där man bör undersöka om information, rörande skolbion, tas emot och behandlas på ett korrekt sätt.

Sammanfattningsvis kan man peka på vissa brister i sättet att förhålla sig till skolbion på Adolfbergsskolan. Det handlar främst om att medier i undervisningen inte direkt används för

²⁸ För mer information se www.sli.se.

²⁹ Andersson menar att man exempelvis kan se hur en tidning är uppbyggd och ofta sker detta spontant med hänsyn till aktuella händelser etc.

att ge eleverna tillfredsställande verktyg att förhålla sig till medier med. Elevernas rättigheter att få kunskap om medier handlar om att, dels reflektera och kritisera men också om att se möjligheter som innefattar en mer praktisk inriktning, exempelvis att filma, redigera och skriva text för film. Ett argument mot dess synpunkter kan vara att man bör ta hänsyn till elevernas ålder och begränsade kunskap om mediernas komplexa natur. Det är dock viktigt att acceptera den rörliga bildens betydelse för dagens samhälle, framför allt för unga människor.

Torsten Anderssons anser att ungdomars kunskap kring medier är relativt begränsade vilket bör sättas i relation till det faktiska informationsflöde, från olika medier, som ungdomar dagligen utsätts för. Dagens unga människor stöter på mediernas påverkan och manipulation dagligen, vilket ytterligare legitimerar en tydligare inriktning på mediepedagogik i skolans undervisning. I en mer omfattande utredning kan det därför vara av intresse att föra samtal med elever för att utreda *deras* syn på medier i skolundervisningen samt hur deras kunskap och förhållande till medier verkligen ser ut. Bör man anta att endast elever i de högre årsklasserna samt gymnasieelever har kunskap om medier eller finns det en medievana och en mediekunskap även hos de lägre årsklasserna? Speglar lärarens definition av *medier* elevernas, eller finns det olika intressesfärer som leder till att undervisning *om* och *med* medier inte får samma betydelse för skolans olika aktörer?

Det är i detta sammanhang viktigt att erkänna ungdomars medieerfarenheter³⁰ vilket i sin tur, per definition, gör att man måste erkänna en viss kunskap om medier. En problematisk fråga är hur man ska förhålla sig till begreppet *medier*; vad innebär det, vad ingår i det, vad är bra och vad är dåligt, vad är viktigt att veta etc. Denna frågeställning bör snarare ses som ett forskningsområde för mediepedagogik eller dylikt men vad som kan vara intressant att diskutera, för alla inblandade aktörer, är frågor som:

- Hur definierar *jag* medier
- Hur ser *läraren* på mediernas betydelse i skola och samhälle?
- Vad anser elever i de lägre årsklasserna att medier är jämfört med gymnasieelever?
- Hur tycker elever i de högre årsklasserna att medier påverkar deras vardag, och varför?
- Varför bör man diskutera mediebegreppet?
- Vad betyder det egentligen?
- Vad innebär det att se medieundervisning som en demokratisk rättighet?
- Etc.

3.3.2 Olympiaskolan – hur skolbion kan se ut på gymnasienivå

I samtal med Lars-Olof Välemark från Olympiaskolan³¹ diskuteras skolbioverksamhet och synen på mediepedagogik i undervisning. Välemark menar att skolbion används utifrån de behov man har, exempelvis en språklärares val av film från ett land som överensstämmer med språkfämnet men också ämnen som samhällskunskap, historia och svenska kan vara utgångspunkt för filmvisningen. Utbudet är (som tagits upp tidigare) reglerat av Röda Kvarn (Triangelfilm) men detta begränsar inte möjligheten att se film som inte ingår i

³⁰ Detta kan återknytas till Daniel Lundquists citat under **2.3.2 Medier i skolan**.

³¹ Eleverna på Olympiaskolan läser på gymnasienivå.

skolbioprogrammet, då Röda Kvarn erbjuder uthyrning med vald film (se mer under **3.2.1 Röda Kvarn**).

Cinematica (startade 1995) fungerar som en filmklubb och elever från Olympiaskolan och Nicolaiskolan är initiativtagare. Syftet är att visa film från olika kulturer, erbjuda ett varierat filmutbud samt att flera aktörer (lärare, biografföreståndare och elever) tillsammans väljer film till programmet. Välemark menar att reaktionen på utbudet överlag har varit positivt.

Lars-Olof Välemarks erfarenhet av film i undervisning grundar sig på ett användande av film i svenskundervisningen (Välemark är bl.a. lärare i svenska), vilket i mitten på 1990-talet leder till att en *filmkurs* startas. Kursens målsättning är att erbjuda eleverna en orientering i ämnet *film*, exempelvis analys av bildspråk, dramaturgi etc. Från år 2000 ingår denna kurs (filmkunskap) i det Estetiska programmet för gymnasiet men det finns samtidigt möjlighet för eleverna att välja *film* som tillvalsämne, s.k. *individuella valet*. Detta erbjuder eleverna att, utifrån den rörliga bilden som grund, få kunskap om manusskrivande, filmteknik och redigering/klippning. Skolan har tillgång till digital teknik i form av digitalkameror samt datorer med tillhörande redigeringsmöjligheter. En intressant aspekt kan vara att se till elevernas kunskap och intresse samt hur de förhåller sig till moderna digitala verktyg som skolan erbjuder.

Lars-Olof Välemark anser att *underhållningsvärdet* spelar en avgörande roll för hur ungdomar närmar sig film och vidare menar han att eleverna har såväl mediekunskap som medieerfarenhet, vilket också innefattar elever från år 1 till år 6. Välemark poängterar dock att det är rimligt att se till åldern för att bestämma *nivå, balans och typ* på den typ av medieundervisning som bedrivs. Om man ser till *underhållningsvärdet* som en viktig faktor när ungdomar närmar sig film blir det intressant att se till användandet av dokumentärfilm som ett kritiskt instrument, kanske främst för gymnasieelever. På Olympiaskolan är det, enligt Välemark, inte vanligt att man arbetar med analys och diskussion kring dokumentärfilm.

I anslutning till filmvisning sker det, enligt Lars-Olof Välemark, alltid vissa förberedelser som följs upp av någon form av efterarbete i klassrummet. Förhållningssättet gentemot efterarbetet kan variera beroende på kopplingen till *ämne* (exempelvis skolbiobesök med en ämneslärare) eller som en *del av utbildningen utifrån filmkursen* (gymnasieelever). Inriktningen för det förstnämnda förhållningssättet riktar sig till filmens innehåll medan det andra förhållningssättet starkare betonar filmiska³² detaljer, tillvägagångssätt, effekter, tekniker etc. i analysen.

Informationen om skolbioprogrammet³³ når Olympiaskolans lärare, enligt Lars-Olof Välemark men det är oklarare i vilken utsträckning filmhandledningar används eller vem som så fall använder dem. Det är också något oklart hur lärarna förhåller sig till information om skolbion och vilket användningsområde skolbion har i undervisningen. Välemark menar att ett av problemen är att det generellt inte finns en *filmmedvetenhet*³⁴ hos lärarna, oavsett vilken ålder på eleverna som de arbetar med. Vidare menar Välemark referensgruppen fungerade när Pia Zachrisson var ansvarig men att det nu inte finns några direkta inplanerade möten.

³² Detta exkluderar inte på något sätt det innehållsliga i en film.

³³ Skolbioprogrammet erbjuder förutom filmerna även information om filmhandledning och dylikt.

³⁴ Detta betyder att lärarna inte har kunskap om hur man integrerar film i undervisning vilket försvårar att se till möjligheter och ansvar.

Filmen som undervisningsinstrument bör kunna ses som ett fullvärdigt verktyg som kan passa olika syften och som kan *passa för* olika elevers förutsättningar. Detta bör också kopplas samman med unga människors ständiga konsumtion av bilder som man, enligt Välemark, inte kan bortse från när man väljer undervisningsform. Det finns också anledning att se till medieundervisning som ett stöd för eleven i ett alltmer fragmenterat samhälle som är präglad av informationsflöde, manipulation och dolda budskap. Det finns, enligt Välemark, en rädsla hos ämneslärarna att blanda in film med andra ämnen. Vad detta beror på är oklart men kan handla om att man är osäker, d.v.s. ingen kunskap, eller att man har en konservativ inställning till film (även andra medier) och en konservativ syn på hur undervisning i skolan ska bedrivas. Eva Bergquist (språklärare som bl.a. undervisat i Huddinge och på Lärarhögskolan i Stockholm) med mångårig erfarenhet av film i skolundervisning, skriver i "Att arbeta med filmupplevelser" (2004):

"Påfallande många lärare verkar låtsas att film inte existerar. Varför är det så? Själv tror jag det beror på osäkerhet. Lärare vill ogärna ta sig an ett område som de inte kan så mycket om. Situationen försvåras av att eleverna ofta är väl insatta i just detta ämne. Här behövs mer kunskap men också en förändrad syn på läraren som den enda kunskapsförmedlaren" (Bergquist 2004: 6).

Lars-Olof Välemark ser en möjlighet att utveckla filmen i undervisningen på ett nationellt plan såväl som på ett lokalt plan. För det första kan en utvidgning av A-kursen i filmkunskap på gymnasienivå öka intresset för film i undervisning. Detta är en utvecklingsmöjlighet som sträcker sig nationellt och som kanske bara indirekt har en koppling till skolbion. För det andra bör man på ett lokalt plan undersöka de möjligheter som finns vad gäller kunskap om film, mediepedagogik etc. Välemark menar att det är viktigt att se till den kompetens som redan finns i området vilket kan möjliggöra en utveckling och en ny syn på ämnet.

Om man generellt ser till film i undervisningen menar Lars-Olof Välemark att själva *användandet av film* är viktigare än *valet av film*. Detta betyder att metoder och förhållningssätt till förarbetet och efterarbetet bör vara det centrala i undervisningen, snarare än att bara se film i underhållningssyfte. Välemark ser därför en möjlighet att använda utvalda delar av film i undervisningen vilket skulle underlättas av tillgången till filmantologier. Detta tillvägagångssätt är främst riktat till undervisningen i klassrummen men skulle även kunna användas som ett komplement till skolbion. Förslagsvis kan man i efterarbetet (efter ett biobesök) använda filmantologier för att förtydliga eller förstärka centrala scener eller dylikt. Det kan vara av intresse att undersöka om det finns filmantologier tillgängliga för lärare, exempelvis från AV-centralen eller från annat håll.

Välemark ser ett problem i att Helsingborgs kulturhus (Dunkers kulturhus) inte erbjuder en representation för bioverksamhet. Detta innebär indirekt att synen på *film*, som kulturyttring, inte erhåller samma status som de andra kulturella aktiviteter som kulturhuset erbjuder. Välemark menar därför att skolbioverksamheten i Helsingborg kan vara på väg att förfalla, vilket också kan kopplas till Triangelfilms kommersiella intressen. Rapportens syfte är dock inte att ta ställning till skolbioverksamheten i Helsingborg utan snarare försöka beskriva hur den bedrivs och fungerar.

I diskussionen kring skolbioverksamhet är det viktigt att förhålla sig till Olympiaskolan där *filmkunskap* kan väljas som ett ämne men också ingå i ett gymnasieprogram. Detta innebär att samtalet med Lars-Olof Välemark kan tyckas handla om *filmkunskap* snarare än om skolbio. Det bör dock klargöras att skolbions roll i högsta grad måste förhålla sig till hur den generella

synen på *film* är i skolan, i samhället etc. Med en ökad förståelse och kunskap om medier och deras betydelse växer ett ökat intresse också fram. Detta resulterar i omvälvningar i samhället som i slutändan också påverkar, exempelvis skolbion. Olympiaskolan representerar därför en syn på medier i undervisning som högst positiv men trots detta finns det orsak att utreda lärarnas mediekompetens och ansvar samt se till hur informationen om skolbioverksamhet uppfattas och behandlas.

I samtalet med Lars-Olof Välemark diskuteras också skolbions framtid i förhållande till den digitala utvecklingen och trots att det, ur ett produktionsperspektiv, är positivt med digitala möjligheter menar Välemark att biokulturen (biobesök i form av upplevelse etc.) trots allt fyller en viktig funktion. Sammantaget handlar det om att man både kan se *film* som en undervisningsform och som en upplevelseform där det ska finnas utrymme för bägge förhållningssätt men även möjlighet att använda sig av bägge perspektiv samtidigt.

3.4 Skolbiobesök i Helsingborg

Nedan följer en kort redovisning av antalet skolbiobesökare under åren 2001 till 2003:

- 2001: antalet besökare uppgick till 3567 personer
- 2002: antalet besökare uppgick till 4393 personer
- 2003: antalet besökare uppgick till 5892 personer

Det bör inte dras några slutsatser av detta material trots att antalet skolbiobesökare har ökat under perioden 2001-2003. I en framtida utredning kan det vara intressant att se närmare på varför antalet besökare ökar eller minskar. Orsaker kan vara elevernas egna förfrågningar, en tydligare information till lärarna, ett större intresse av film i undervisningen, beslut från skolledning etc. Det kan också vara intressant att se vilka åldersgrupper som utgör majoritet respektive minoritet av besökarna samt undersöka orsaken till varför vissa filmer är populära och vilka man (som lärare) generellt inte väljer.

Det kan också vara relevant att mer ingående undersöka vilka skolor som utnyttjar skolbion och vilka som avstår. Vad beror detta på? Kan man koppla det till ett bristande intresse eller handlar det snarare om bristande information? Dessa frågor bör också knytas till skolornas rektorer, kulturombud etc. för att se till deras ansvar när det gäller skolbioverksamheten.

4. Förslag till en mediepedagogisk plan för Helsingborgs skolbioverksamhet

4.1 Utformning och syfte

Den mediepedagogiska plan som en kommun lägger fram ska ses som ett försök att förklara hur arbetet med medier ska utformas i skolan. Vidare bör det inkludera en definition av de krav man förväntar sig av skolan samt information om de stöd som finns, exempelvis gemensamma resurser, nätverk och utbildningsmöjligheter. Slutligen kan en mediepedagogisk plan innefatta riktlinjer för hur skolorna ska utveckla, följa upp och utvärdera arbetet med medier i skolan.

Den centrala frågan som bör ligga till grund för den mediepedagogiska planen handlar om att se till betydelsen av medieundervisning i skolan. Detta innefattar såväl teoretisk som praktisk kunskap om medierna och ska ge upphov till elevernas möjligheter att reflektera kring medier och gestalta kunskap med medier.

Lärarens uppgift i det mediepedagogiska arbetet handlar främst om att stödja och utveckla elevernas förmåga att gestalta kunskap med medier. Skolans rektor ska ansvara för teknisk utrustning, kompetensutbildning till lärarna samt skapa förutsättningar för framtida utveckling inom det mediepedagogiska arbetet.

Skolenheterna ansvarar för att man i kvalitetsredovisningen rapporterar hur arbetet med mediefrågorna har bedrivits samt delgivning av önskat fortsatt stöd.

Syftet med att utveckla en mediepedagogisk plan handlar generellt om att utveckla och utvärdera arbetet med medier i skolan. Klas Viklund från Svenska Filminstitutet skriver i ”Medieresor – om medier för pedagoger” (2004):

”Arbete med medier och IT är en växande verksamhet i Sveriges skolor. Alla lärare har ett gemensamt ansvar att ge barn och ungdomar förutsättningar att bli delaktiga i mediasamhället och att skapa möjligheter för eleverna att reflektera kring den roll medierna spelar i vårt samhälle och vardagsliv. [...] Betydelsen av att utveckla elevernas kommunikativa förmåga har i allt högre grad kommit att präglade skolans arbete” (Viklund 2004: 162).

Syftet med rapporten är att, inom rapportens begränsade ramar, se till skolbion i Helsingborg. Viklund påpekar att mer än hälften av Sveriges kommuner organiserar regelbunden verksamhet med skolbio. För att stödja utvecklingen av skolbion i Sverige har Svenska Filminstitutet och Myndigheten för skolutveckling tagit fram ett material, *Agenda M – Diskussionsunderlag för ett mediepedagogiskt utvecklingsarbete*, som ska ses som handledning för utveckling av mediarbetet i skolorna. Rapporten orienterar sig på många punkter efter detta material och syftet är att ge stöd för en mer omfattande utredning rörande skolbioverksamheten i Helsingborg. Den mediepedagogiska plan som återfinns i rapporten handlar därför främst om att se till de möjligheter som kan finnas med en framtida utredning.

Agenda M utgörs av tre viktiga frågeställningar som är centrala för arbetet med utvecklingen av en mediepedagogisk plan. Syftet med undersökningen av skolbioverksamheten i Helsingborg kräver därför en definition av dessa frågeställningar som kan underlätta för rapportens vidare undersökning.

4.1.1 Definition av område

Eftersom en mediepedagogisk plan kan innefatta ett flertal aspekter är det viktigt att definiera innehållet, dvs., beskriva vad området innehåller samt att se till områden som innehållet knyter an till. Kommunens arbete med skolbio representerar ett sådant område. Genom kommunens verksamhetsplaner kan man få information vilka arbetsplaner och rutiner som finns och det kan också vara en bra idé att diskutera utgångspunkter, mål och formen för samordning.

Man bör också se till vilken verksamhet i kommunala förvaltningar som området mediepedagogik tillhör, eller bör tillhöra. Skolans uppdrag att bedriva medieundervisning handlar om att utbilda eleverna med inriktningen *med, om och för* medierna. Kortfattat betyder detta att se på medierna som pedagogiska verktyg, exempelvis använda datorer, Internet och skolbibliotek men också om en vidgad syn på begreppet *läromedel* där medieprodukter, massmedier och populärkultur ingår, exempelvis att använda filmvisning som en undervisningsform.

Man kan också välja att se på medierna som ett kunskapsområde där det centrala syftet är att utvidga kunskapssökandet och samtidigt lära sig att behandla olika medier kritiskt. Undervisningen bör då analysera medietexter³⁵ och genrer, medierna och dess publik³⁶, medieinstitutioner³⁷ och mediehistoria³⁸. Slutligen kan man se till en medieundervisning som dels inriktar sig på att ge eleverna kunskap om mediabranschen, exempelvis inom gymnasieskolans medieprogram, men också att ge barn och ungdomar möjlighet att vara kreativa med hjälp av olika medier. Detta skulle kunna exemplifieras av elevernas möjlighet att själv producera film.

Sammanfattningsvis kan man se likheter med den definition som behandlar förhållandet till kultur i skolan som aktivt och kreativt:

- Eleverna får ta del i och låta sig inspireras av professionella uttryck.
- Eleverna utmanas att analysera och reflektera kring olika kulturella uttryck eller medieformer.
- Eleverna får själva uttrycka sig med kulturella eller mediala uttrycksformer i sin kommunikation.

³⁵ Detta innebär olika former av medier, hur de uttrycks, speciella drag hos olika medieformer samt metoder för analys.

³⁶ Här kan man se på teorier om kommunikation, socialisation, kultur och medieanvändning.

³⁷ Medieinstitutioner kan kopplas till ekonomi, ägandeförhållanden, medieproduktion och affärsverksamhet.

³⁸ Ämnet innefattar den mediala historiska utveckling, från tryckpressen till multimedia.

4.1.2 Definition av aktivitet

Det bör ske en kartläggning av vilka aktörer som skolorna samarbetar med på medieområdet. Inom kommunen kan ansvaret för medier i skolor vara fördelat mellan olika förvaltningar, exempelvis kommunens kulturförvaltning som ansvarig för skolbioverksamheten. Här kan man se till hur graden av aktivitet ser ut, vilken återrapportering till övriga intressenter som finns och i vilken utsträckning kommunen deltar i nätverksträffar och erfarenhetsbyten. Man kan också se till de aktörer som finns utanför de kommunala förvaltningarna, exempelvis biografägare eller den lokala tidningen som har kontakt med *Tidningen i Skolan*³⁹ (TiS), en länk mellan den lokala tidningen och skolan.

Skolbioverksamheten kan ses som en återkommande mediepedagogisk aktivitet vilket innebär att verksamheten kontinuerligt bör planeras och utvärderas.

Sammanfattningsvis kan man genom att definiera aktörerna se till vem som formellt och informellt arbetar med mediepedagogiska frågor i kommunen.

4.1.3 Definition av ansvar

Lärarens förutsättningar i arbetet med medier i skolan varierar vilket gör att det är angeläget att kommunen arbetar fram en kompetensutvecklingsplan. Denna bör tillsammans med utsatta mål också innefatta de mediepedagogiska krav som kommunen förväntar sig av sin skolpersonal. Kompetensutvecklingsplanen bör fokusera på metoder för ett arbete *med, om* och *för* medier i skolan. Vidare kan ett vidgat perspektiv på begrepp som *kultur* och *populärkultur* ge en ökad förståelse för unga människors relation till medier.

Främjandet av gemensam kompetensutveckling, exempelvis genom diskussion och reflektion av ett lärarlag, skapar delaktighet vilket är av vikt då ansvaret för medieutbildning i skolan inte är uttalat.

Syftet med att dokumentera arbetet med medier handlar om att skapa rutiner för arkivering av medieprodukter men också om att sammanställa dokumentation kring arbetets upplägg och utvärdering. I samband med detta kan man också diskutera möjligheten att göra medieproduktionerna mer tillgängliga, exempelvis via skolans eller kommunens hemsida, videofestivaler, filmer etc. Barn och ungdomar ges genom medieproduktion möjlighet att via egna kanaler synliggöra sig själva och sina ställningstaganden vilket också innebär en delaktighet i det demokratiska samhället.

Skolpersonal och elever bör tillsammans undersöka de lagar och etiska regler som berörs av arbetet med medier i skolan. Detta kan gälla Internetanvändning, upphovsrätt etc. och syftet är att tillskansa sig kunskap om medienormer och regler vid användning och produktion.

Kreativt arbete med medieproduktion bör inte begränsas av en skolas tekniska utrustning. Det kan därför vara nödvändigt att det sker en inventering av skolans tekniska utrustning.

³⁹ *Tidningen i Skolan* är ett handelsbolag som drivs av åtta skånska morgontidningar. För mer information om TiS se www.tidningeniskolan.com

Sammanfattningsvis bör man genom att inventera och värdera det mediepedagogiska arbetet se till hur ansvarsfördelningen ser ut vilket underlättar en vidare utveckling och utredning.

4.2 Förslag till hur filmen kan användas som medieverktyg

Media präglar i allt större utsträckning det samhälle vi lever i och den vardag som omger oss. Detta kan kopplas samman med unga människors rättighet till kunskap om medier. Daniel Lundquist tar i ”Mediepedagogik i Malmö stad” (2003) upp skolans betydelse för elevens medieträning:

”För skolan handlar det alltså om att ge eleverna förutsättningar att bli delaktiga i mediasamhället genom att ge dem verktygen för att kunna hantera sina medieerfarenheter. Medierna erbjuder barn och unga viktiga kommunikationsverktyg och bidrar till en ökad förståelse av omvärlden och sig själva. För att bygga upp ett kritiskt förhållningssätt krävs kunskap om de mekanismer som styr medieutbudet” (Lundquist 2003: 11).

Detta ställningstagande innefattar självklart inte bara Malmö stad utan omfattar de nationella riktlinjer som berör mediepedagogik i anslutning till skolundervisning.

I de reviderade kursplanerna från 2000 lyfts filmen fram som en källa till kunskap, som ett verktyg för elevernas eget skapande och som en konstform i sig själv. Detta betonas i ”Film för lust och lärande” (2001) som är en skrift från Skolverket och Svenska Filminstitutet där man försöker visa på *filmens* betydelse för undervisning i skolan (i detta fall grundskolan).

”Film som gestaltungsform och som kunskapskälla ska dock inte begränsas till vissa skolämnen. Att arbeta med film i skolan stimulerar i hög grad till samverkan mellan ämnen och ämnesgrupper” (Ekholm och Kleveland, 2001: 10).

Ansvar för utbildningens organisation och genomförande ligger hos kommunerna men det är viktigt att film och medier blir synliga i planeringen av den pedagogiska verksamheten.

Filmens unika möjlighet handlar om att den representerar en kulturyttring som, dels attraherar barn och ungdomar men som också är en möjlighet att uttrycka sig på ett annat sätt, jämfört med skrivandet och talandet. Lärarens uppgift bör vara att se till elevens förutsättningar i förhållande till deras filmintresse och medieerfarenheter. Detta kan innefatta en mer teoretisk inriktning, exempelvis filmanalys, samhällsanalys etc. eller en mer praktisk inriktning, exempelvis filmskapande, teknisk kunskap etc. Lärarens bör ständigt fungera som en ”[...] kreativ diskussionspartner och rådgivare” (ibid) och frågor kring estetik och dramaturgi kan på så sätt ge upphov till diskussioner om films innehåll, budskap, värderingar, moral etc.

Filmens möjligheter att väcka elevens intressen handlar också om att skapa en nyfikenhet som rör *kunskapssökande*. Film på skoltid kan ge möjlighet att bredda elevens möjlighet att se film som inte delar ett konventionellt synsätt⁴⁰, vilket kan betyda att kunskapssökandet blir ett viktigt led i elevens förmåga att reflektera över och vara kritisk till film (och även andra medier). Det är i detta sammanhang viktigt att poängtera att även små barn idag är

⁴⁰ I detta sammanhang definieras detta som film där förväntningar, kultur, handling, budskap, värderingar etc. är relativt kända för tittaren och där kunskapssökandet på så sätt är begränsat.

konsumenter av rörliga bilder vilket betyder att både förskolan och grundskolan är aktörer med demokratiska rättigheter att erbjudas undervisning där mediepedagogik (som film) är integrerad.

De komplexa medierna som ständigt omger oss i dagens samhälle måste analyseras och granskas av eleverna tillsammans med sina lärare.

”Idag handlar det framför allt om att kunna ge eleverna verktyg att hantera sina medieerfarenheter, att sovra bland all information och att skapa ett kritiskt förhållningssätt till vad de ser och hör” (ibid: 14).

Skolans ansvar handlar om att ge eleven kunskap om att tolka mediespråk, se till de mekanismer som styr medier, analysera värderingar och manipulationer samt förstå de ekonomiska samband som styr utbudet av olika medier i samhället.

”Det handlar om varje elevs rättighet att vidga sin kunskap om omvärlden och att själv kunna utnyttja sina möjligheter som samhällsmedborgare” (ibid).

Ett praktiskt filmskapande kan ge eleven möjlighet att uttrycka tankar och känslor i rörliga bilder och ska också ses som en möjlighet att kritiskt pröva information i undersökandet och beskrivandet av omvärlden. Den tekniska utrustningen spelar i detta sammanhang en stor roll och kan vara avgörande för hur skolorna lyckas integrera arbetet med film och medier. Vissa kommuner har inrättat medieverkstäder och animationsverkstäder⁴¹ för att ge elever möjlighet att vara kreativa och dagens digitala utveckling⁴² gör det möjligt att producera film med låga kostnader, såväl i själva filmandet som i post-produktionen.

I den kreativa filmskapande processen finns det andra aspekter som är av kollektiv art. Eleverna tvingas att samarbeta i grupp och lösa problem. I planeringen, som en filmskapande process kräver, kan elevernas individualitet (där begåvning, förutsättningar och intresse varierar) främja arbetet och skapa viktiga roller för alla inblandade.

4.2.1 Hur kan skolbion i Helsingborg utvecklas?

Utifrån det material som har undersökts tillsammans med samtal med inblandade aktörer kan man se till förslag som skulle kunna möjliggöra en framtida utveckling⁴³ av skolbion i Helsingborg. De centrala frågorna som här diskuteras kan således vara till hjälp i en mer omfattande utredning om skolbioverksamheten.

- En viktig del av skolbioverksamheten rör den information (om skolbion) som skolan tar del i. Man kan diskutera *hur* skolorna får del av informationen, *om* man får del av informationen samt *vem* som får del av informationen. Vidare kan man se till vilka inblandade aktörer som spelar en roll för hur informationen behandlas på skolorna, vilket inkluderar rektor, kulturombud, lärare som tillhör referensgruppen eller övrig

⁴¹ Röda Kvarn i Helsingborg driver en animationsverkstad under ledning av Pia Zachrisson.

⁴² För en framtida utredning om Helsingborgs skolbio kan utvecklingen av digital teknik vara en viktig aspekt vad gäller elevernas filmskapande och bör därför utredas i syfte att öka produktionen av film i skolan.

⁴³ Förslagen bör också betraktas i ett större perspektiv där medier i skolundervisning kan sägas vara centralt.

personal med inblandning i skolbion. Förslaget att utse en ansvarig för film på varje skola ska ses som en åtgärd att säkerställa att informationen når ut till berörda parter.

- Kursplanerna ger direkta anvisningar om mediers betydelse för skolundervisningen och Svenska Filminstitutets material *Agenda M – Diskussionsunderlag för ett mediepedagogiskt utvecklingsarbete* (2003) visar också på ett intresse att förmedla betydelsen av mediepedagogisk undervisning. Information om *varför* film och andra medier är viktiga för elevens utveckling och medvetande bör således riktas till såväl lärare som rektorer. Den brist på kompetens⁴⁴, vad gäller undervisning i medier, som generellt finns hos lärare kan därför vara en intressant fråga att arbeta vidare med. Möjligheten att skapa ett medieintresse för eleven bör kopplas samman med lärarens möjligheter till kunskap i ämnet.
- Möjligheten att ge *Bildningsnämnden* ökad kunskap om skolbioverksamheten kan resultera i ökat intresse, exempelvis rektorers medvetenhet, mediers betydelse för undervisning etc. En viktig fråga är hur *filmen* ses i förhållande till mer traditionella kulturinstitutioner som konstatställning, museer etc. Det bör också vara intressant att föra en diskussion om betydelsen av att filmen idag är den största kulturyttringen i samhället, i synnerhet för unga människor.
- Kontinuerliga möten för en referensgrupp kan leda till att intresset för skolbion bevaras. Man bör också organisera referensgruppen så att deltagarna får möjlighet att under sina möten diskutera, analysera och välja film tillsammans med biografföreståndaren. De personer som ingår i referensgruppen bör också vara ansvariga för att skolbions möjligheter presenteras för övriga lärare på respektive skola.
- En kontinuerlig kontakt mellan Röda Kvarns biografansvarige och referensgruppen (eller annan ansvarig för film i skolan) är väsentlig för att en uppdatering av filmprogrammet ska vara möjligt. Detta bör också inkludera ett ventilerande av förslag, åsikter eller synpunkter från de inblandade aktörerna.
- För att bibehålla ett intresse bör kontakten mellan läraren (främst från referensgruppen) och ansvarig kontaktperson (exempelvis biografföreståndare) underhållas. Detta är av betydelse för att information och nyheter ska nå ut men också för att ge stöd, tips och idéer till lärarens filmundervisning. Kontaktpersonens uppgift bör också inkludera ett ansvar för att se till de kanaler som kan påverka exempelvis rektorer, lärare, bildningsnämnden etc. Ett intressant förslag från Röda Kvarns biografföreståndare Erika Hillergren handlar om att anpassa valet av film till kursplanens utformning och tidsplan. Detta skulle kunna öka möjligheten att erbjuda årsklasserna filmer som följer olika ämnes diskussioner och inriktningar.
- För att lärarens kompetens inom medieundervisning ska kunna utvecklas kan det vara en god idé att presentera föreläsningar som tar upp olika aspekter och perspektiv på medieundervisning i skolan. Syftet bör vara att göra läraren medveten om mediers möjligheter i undervisning men kan också användas för att problematisera lärarens roll i skolan, exempelvis synen på traditionell undervisning, elevens förutsättningar och

⁴⁴ Detta ska inte förväxlas med att lärarna har kompetens på sina ordinarie arbetsområden eller att de inte skulle ha ett intresse av medier i undervisning.

kunskap om medier, skolans syfte utifrån kursplaner etc. Förslaget syftar till att göra läraren medveten om sin egen roll som kritisk betraktare samtidigt som elevens rättigheter sätts i fokus.

- En utredning som rör aktivitet, ansvar och område kan klargöra de olika aktörernas roller och på så sätt stödja de uppsatta målsättningar som finns. I avsnitt **4.1 Utformning och syfte** (och följande delavsnitt) definieras dessa begrepp vilket kan vara till hjälp vid en vidare utredning.
- Hur stora är elevernas möjligheter att själva delta i exempelvis val av film eller arbetsmetod i efterarbetet? Finns det en risk att eleverna erbjuds ett filmmaterial som helt bygger på lärarens subjektivitet, referensramar och goda smak? Bör det i detta sammanhang föras en diskussion (även med eleverna) om syftet med film som undervisning och skolbions syfte? Slutligen kan man se till kopplingen mellan skolbion och elevens ålder⁴⁵, d.v.s., får elever från lägre årsklasser samma möjligheter till kunskaper i mediekunskap som elever från högre årsklasser och gymnasiet?
- Nya filmer är ofta populärare än äldre filmer. Vad beror detta på? Är det aktualitet och medieuppbackning som är orsaken? Finns det intresse av film som är omtalad? Bör man i sitt förhållande till detta se till filmer som ligger utanför medias uppmärksamhet och samtidigt ta hänsyn till elevers egna reflektioner och tankar kring detta?
- Idag kan AV-centralen⁴⁶ i Helsingborg erbjuda utlåning av film (i videoformat) till skolan med ca 200 olika filmtitlar. Denna rapport syftar inte till att kommentera de visningsavtal som finns mellan dessa aktörer. Detta betyder att de möjligheter som finns för skolan att erbjuda förhandsvisning (för läraren) som ett verktyg i efterarbetet, inte ska sammanblandas med skolbioverksamheten. Syftet är snarare att se till framtida möjligheter att skapa nätverk mellan olika aktörer. I den förhandsvisning, för lärare, som erbjuds av Röda Kvarn kan det finnas möjlighet för lärarna att förbereda undervisning samt att dela erfarenheter och funderingar med andra lärare i samma situation.
- Möjligheten att använda film i undervisningen (både praktiskt och teoretiskt), kan skapa en nyfikenhet för andra ämnen och således öka intresse och förmåga till kunskapssökande. Daniel Lundquists skriver i sin utredning: ”Att arbeta praktiskt med olika medier ger eleverna möjlighet till andra uttryckssätt än att skriva och tala. Det öppnar också för samarbete mellan ämnesgränser, vilket gör det möjligt för skolan att få in det helhetsperspektiv som så ofta efterlyses, men också för samarbete mellan elever och därmed träning i demokratiska arbetsformer” (Lundquist 2003: 11).
- En inventering av skolornas tekniska resurser kan ge kunskap om hur man ska förhålla sig till de tekniska krav som filmproduktion har. Möjligheterna att skriva, filma och redigera kan därför kopplas med tillgången av teknisk utrustning, exempelvis filmkameror, utrymme för redigering etc.

⁴⁵ Det är dock viktigt att se till ålderns förutsättningar, begränsningar och möjligheter, d.v.s. arbetet med film och medier som undervisning måste sättas i relation till elevens ålder.

⁴⁶ För mer information se www.sli.se.

- En intressant aspekt av de tekniska resursernas möjligheter och begränsningar handlar om den digitala utvecklingen. Möjligheten att producera film till en avsevärt lägre kostnad än tidigare bör vara intressant ur ett mediepedagogiskt perspektiv. Kunskap om den digitala utvecklingen, exempelvis om digitalkameror eller redigeringsprogram i datorn, bör därför betraktas som betydande i framtiden.
- Hur ser man på skolornas (även grundskolan) möjligheter att producera film på skoltid? Denna fråga bör diskuteras i förhållande till skolans förutsättningar, exempelvis teknisk utrustning, ekonomi, lärarens kompetens etc. Vad som är centralt är att skapa en diskussion om varför filmproduktion i skolan kan utgöra en betydelse för eleverna. En viktig fråga i detta sammanhang är: Kan en *medieverkstad* för skolbioelever bidra till ökad filmproduktion eller har skolorna i Helsingborg redan möjlighet att erbjuda sina elever kunskap och tekniska resurser?

4.2.2 Förutsättningar för mediepedagogik i skolan

Rapporten har inte någon möjlighet att närmare se till de möjligheter som kan finnas för mediepedagogik i Helsingborgs skolor. Detta kräver en mer omfattande inventering där varje skola bör undersökas efter möjligheter och begränsningar. Man kan dock anta att förutsättningarna för Helsingborgs skolor är olika vilket kan bero på ekonomiska resurser, inriktning, åldersgrupp, personliga intressen, kunskap etc. Erika Hillergren nämner *Pedagogiska centralen* i Malmö som erbjuder möjlighet att låna filmutrustning och frågan blir då om det finns en motsvarighet i Helsingborg? Fungerar AV-centralen på ett liknande sätt? Detta kan vara exempel på frågor som behöver tas upp i en framtida diskussion kring mediepedagogik i skolundervisningen. Om man ser till mer teoretiska förutsättningar blir den centrala frågan hur kunskapsnivån om mediepedagogik ser ut i Helsingborgs skolor. Frågor som kan vara intressanta rör olika fortbildningar för lärare, inblandning av professionella mediepedagoger, filmvetare etc., informationsspridningens möjligheter, styrmedlens syn på ansvar, område och mål, arbetsmaterial etc.

Sammanfattningsvis handlar det om att man med hjälp av en inventering kan skapa en nulägesbeskrivning över skolbioverksamheten i Helsingborg. Detta kan vidare användas för att se till eventuella brister och utvecklingsmöjligheter i skolbioverksamheten. I ett större perspektiv handlar det om att se hela det mediepedagogiska arbetet i skolundervisningen, vilken roll den har, vilken roll den bör ha, vilka möjligheter den har och hur den kan utvecklas. Det övergripande syftet att utreda skolbioverksamheten i Helsingborg måste därför inkluderas av en framtida syn på mediepedagogiken som betydelsefull, d.v.s. en undervisning för alla årsklasser som erbjuder eleverna kunskap om mediers möjligheter, syften och natur.

4.3 Medier som framtida skolämne

I diskussionen kring hur medier ska förhålla sig till skolan kan det vara intressant att se på möjligheten att utforma ett ämne som skulle kunna betecknas *mediekunskap* och som inte bara är koncentrerat till gymnasieskolan⁴⁷. Skulle det vara möjligt att utifrån integrationen av

⁴⁷ Det finns idag gymnasiala utbildningsprogram där film och media utgör viktiga element. www.skolverket.se

medier i skolundervisningen utforma ett ämne med specifik inriktning på medier? I ”Film för lust och lärande” (2001) står det:

”Lärande kan ske genom muntlig förmedling eller via texter men också genom olika estetiska uttrycksformer som bild, drama, dans och musik. Dessa språk öppnar många olika vägar till kunskap och kommunikation. I ett mångkulturellt, dynamiskt och socialt rikt samhälle behövs flera språkliga former” (Ekholm och Kleveland, 2001: 23).

Det finns, utifrån citatet ovan, en förhoppning och en tro på att kunskapsförmedling genom kommunikation inte uteslutande kan ske genom skrift och tal utan även med hjälp av den rörliga bilden. Man ser i kursplanen att skolämnet svenska kan vara en möjlighet för en utvidgning av *textbegreppet*.

Begreppet *mediekunskap* är inte ett inkluderat ämne i kursplanen⁴⁸. Detta innebär att medierna (och vilken betydelse de har) snarare ska genomsyra alla ämnen. Detta skapar dock en problematik rörande utvärderingar, direktiv, subjektiva tolkningar och värderingar. Det finns formuleringar i kursplanen som tar upp elevens rättigheter att lära sig tolka och kritiskt granska källor men samtidigt kan det vara svårt att bedöma kraven som tillgodosedda då det inte finns uppställda specifika målsättningar som rör ämnet mediekunskap. Detta innebär inte att mediekunskap, som ett framtida skolämne, skulle placera sig utanför ordinarie ämnen utan integration (och samarbete) över ämnesgränser är alltid önskvärt.

Förhållandet mellan medier och människors verklighetsuppfattning är i dagens samhälle sammankopplat vilket delvis kan förklaras av ett ständigt informationsflöde. Vad som i detta sammanhang är viktigt är att just se till mediernas betydelse för människors verklighetsuppfattning som sker just via informationsflödet. Detta innebär att elevernas demokratiska rättigheter innefattar att se hur ”[...] medier kan användas och hur de påverkar människan och samhället” (ibid: 26).

Mediekunskap kan främja elevens orientering i *tid* och *rum* och hjälper till att konstruera egna mönster och bilder av omvärlden vilket innebär kunskap om hur man tolkar, analyserar och bedömer verkligheten samt hur denna konstrueras av olika medier. Målsättningen för grundskolan är att eleven ska ha kunskap om informationssökning, att vara källkritisk, analysera och värdera samt att dra slutsatser med hjälp av olika uttrycksformer⁴⁹.

Slutligen kan man i en argumentation, för att i framtiden se *mediekunskap* som självständigt skolämne, ta upp en nyhet i kursplanen som gäller populärkulturen. Skolans aktörer bör inta ”[...] ett aktivt och öppet förhållningssätt till den roll som populärkulturen och ungdomskulturen spelar i elevernas liv” (ibid: 28). Detta innebär att man riktar ett intresse mot elevens fritid och här spelar medier en väsentlig roll. Elevers kontakt med olika medier under sin fritid borde ses som en intressant aspekt att följa upp i en mer omfattande utredning. Otvivelaktigt konsumerar den genomsnittliga eleven en hel del *bildkultur* där medier och film spelar en central roll vilket kan ses som en av orsakerna till att kursplanen väljer att uppmärksamma populärkulturen.

⁴⁸ För mer information se www.skolverket.se/kursplaner.

⁴⁹ Detta kan innebära att man använder sig av *film* eller andra bildmedier.

4.3.1 Lär mer om mediepedagogik

Finns det ytterligare mediepedagogiskt material som erbjuder kompetensutveckling för lärare eller andra intressenter?

Det finns ett flertal organisationer och forum där man kan få stöd och hjälp i sitt arbete med mediepedagogik. Rapporten syftar inte till en fullständig kartläggning över dessa utan snarare ges här några förslag. Materialet är hämtat från "Medieresor – om medier för pedagoger" (2004).

- *Multimediabyrån* är en webbplats där lärare får möjlighet att utbilda sig av andra lärare. Det erbjuds via nätet kurser, bild-, ljud- och musikarkiv, videofilmer och artiklar från lärare runt om i landet. www.multimedia.skolutveckling.se
- *Svenska Filminstitutet* följer ett nationellt uppdrag som går ut på att stödja svensk filmproduktion, stödja distribution och visning av film i landet, stödja svensk film i utlandet samt att bevara och vårda det filmhistoriska. Det filmpedagogiska material som ges ut innefattar *filmhandledningar* för enskilda filmer som publiceras i tidskriften *Zoom* (utkommer med fyra nummer per år). Tidskriften innehåller även recensioner, artiklar och reportage med inriktning på mediepedagogik, främst filmens betydelse i skolan. Man ger också regelbundet ut *Skolbiokatalogen* där det tipsas om filmer som är kategoriserade under olika tema. www.sfi.se och www.sfi.se/skolbio
- Barn- och ungdomsfilmfestivalen (BUFF) i Malmö arrangeras årligen sedan 1984 och kan ses som en nationell mötesplats där filmintresserade lärare och elever kan mötas. BUFF samarbetar med Svenska Filminstitutet också anordnar seminarieverksamhet i anknytning till festivalen. www.buff.se

Andra webbadresser som kan vara av intresse för mediepedagogiskt arbete:

www.tidningeniskolan.com
www.novemberfestivalen.nu
www.filmpedagogik.nu
www.sfi.se/region
www.ur.se/mediekunskap

Litteratur och adresser för den som vill veta mer om mediepedagogik:

- "Att lära sig med media – Om det språkliga skapandets villkor i skolan med fokus på video" (Helena Danielsson, 2002)
- "Film- och mediepedagogik i skolan – en seminarieserie. Sammanfattande rapport om 11 seminarier om film- och mediepedagogik i skolan hösten 1999 – våren 2000" (Skolverket, 2001)
- "Kan medieundervisning utveckla ungdomars berättande?" (Lena Lundqvist)

Svenska Filminstitutet
Box 27126
102 52 Stockholm
Telefon 08-665 11 00
Telefax 08-661 18 20
www.sfi.se/skolbio

Kulturförvaltningen
Kungsgatan 11
252 21 Helsingborg
Telefon 042-10 50 83
Telefax 042-10 49 05
www.helsingborg.se

Sammanfattande diskussion

Rapporten, som utgått från kulturförvaltningen i Helsingborg, har syftat till att inventera skolbioverksamheten i Helsingborg. Undersökningen bör inte betraktas som en heltäckande utredning av Helsingborgs skolbioverksamhet utan snarare ska den ses som en pilot till en mer omfattande utredning. Utifrån material från Svenska Filminstitutet, men även från samtal med aktörer som är kopplade till skolbion, försöker rapporten beskriva *vad* skolbio är, *hur* den fungerar för att vidare undersöka och diskutera skolbioverksamhetens situation i Helsingborg.

Rapportens struktur strävar efter att erbjuda läsaren förkunskap om skolbioverksamheten och synen på kultur, film och medier i skolan, vilket vidare bör öka intresset och förståelsen för avsnitten om Helsingborgs skolbioverksamhet samt de mediepedagogiska förslag som avslutar rapporten.

Utifrån de gällande styrdokumenterna som skolorna bör förhålla sig till, vad gäller film och medier i skolundervisning, är det problematiskt att peka på konkreta brister hos de två skolor som har granskats i rapporten. Det finns en rad faktorer som avgör hur man arbetar med film och medier i skolan där antalet aktörer och deras olika syn på filmundervisning, kunskap, medier, skolans roll, etc. är direkt avgörande.

Om man väljer att fokusera på skolbioverksamheten kan man däremot tydligt se att det finns en brist på kunskap i hur man använder film i undervisningen. Rapportens begränsning gör att det generellt inte är möjligt att bedöma skolorna i Helsingborg, vilket gör att de valda skolornas förhållningssätt till skolbioverksamheten måste behandlas som enskilda fall. Man kan dock sluta sig till att det finns en markant skillnad till hur man *arbetar med film* och *hur man ser på film som ett undervisningsinstrument* mellan de två skolor som rapporten har granskat.

På Adolfbergsskolan (elever från lägre årsklasser) kan man betrakta filmen, via skolbion, som integrerad i undervisningen medan arbetet med medier generellt inte får en betydande del i undervisningen. Lärarnas syn på elevernas mediekompetens kan i detta sammanhang vara intressant för en vidare utredning. Detta betyder inte att kunskap om film, och dess möjligheter i undervisning, ses som ointressant av inblandade aktörer. Möjligheterna att erbjuda eleverna verktyg för att hantera sina medieerfarenheter måste dock betraktas som ett utvecklingsbart område.

Olympiaskolan (gymnasieelever) visar på ett annat förhållningssätt till film som undervisning. Det finns dock väsentliga skillnader mellan skolorna som handlar om att Olympiaskolans elever är äldre, har möjlighet att välja ämnet *filmkunskap*, tillgång till resurser som kan främja filmproduktion etc. Olympiaskolans arbete med film och medier är integrerat i skolan, vilket är en stor skillnad mot Adolfbergsskolan. Trots att skolorna inte bör bedömas efter samma premisser, p.g.a. av elevernas åldersskillnader, bör man diskutera varför äldre ungdomar bör ges möjligheter till kunskap om film och medier medan yngre ungdomar förväntas följa och acceptera undervisningsformer där film och medier inte betraktas som lika meningsfulla och betydelsefulla. Orsaken ligger troligen i lärarnas osäkerhet i hur man ska förhålla sig till, exempelvis, film i skolundervisningen och inte i elevernas ovilja att arbeta med olika medier eller deras okunskap om medier. Man bör därför erbjuda lärarna möjligheter att utveckla sin kunskap om film och medier, vilket skulle kunna öka medvetenheten och intresset för hur man kan använda medier i skolundervisning.

Ett problem som rör skolbioverksamheten i Helsingborg handlar om hur man ska skapa nätverk mellan de olika aktörerna. För att information, nyheter, olika uppdateringar etc. ska nå ut till *alla lärare* kan det vara nödvändigt att varje skola har en uttalad person som är ansvarig för att information och dylikt når ut till alla berörda parter. Det finns i detta sammanhang också anledning att undersöka rektorernas roll, d.v.s., vilket ansvar de har gentemot Helsingborgs skolbioverksamhet. Det verkar också finnas en risk för att referensgruppen kan misslyckas i sin roll som informationsförmedlare, vilket kan bero på att Pia Zachrisson inte längre arbetar som biografföreståndare på Röda Kvarn. I samtalen med lärare från Olympiaskolan och Adolfbergsskolan framgår att man tycker det är nödvändigt att skolbioverksamheten kan erbjuda såväl möten som uppbackning för lärare som vill använda sig av skolbion, och indirekt film, i sin undervisning. Detta kan dock vara en övergångsperiod som beror på att invanda rutiner har brutits och nya rutiner påbörjats, vilket har att göra med att det tillkommit en ny biografföreståndare. Det kan därför vara önskvärt att Triangelfilm förtydligar sin roll som ansvarig för skolbioverksamheten för att på så sätt säkerställa informationsspridningen av skolbioprogram, handledningsmöjligheter, referensgruppens roll etc.

Skolornas utnyttjande av skolbion (och vidare arbetet kring medier i undervisningen) bör kopplas samman med frågeställningar som:

1. Vad är orsaken till att det kommer många eller få besökare? Handlar det om elevernas ointresse eller påtryckningar för att se film? Är orsaken lärarnas okunskap eller lärarnas filmintresse? Finns det tillgängligt material som stödjer lärarna på ett adekvat sätt eller brister det i informationen om vad skolbio handlar om?
2. Kan man verkligen ställa krav på att lärarna ska ”utöka” sina kunskaper på ett område man kanske inte har utbildning för eller ska läraren ta ansvar för att se till elevens behov?
3. Är det rimligt att kräva att mediepedagogiken ska genomsyra alla skolämnen och således tvinga läraren att utvidga sin syn på undervisning eller bör mediepedagogik definieras som *en möjlighet* och inte ett krav?
4. Är det inte rimligt att eleverna skaffar sig tillräckliga mediekunskaper utanför skolan, vilket betyder att skolan kan ägna sig åt en mer traditionell form av undervisning eller är mediepedagogiken redan etablerad i skolan?
5. Är det möjligt att biobesöket som upplevelse inte attraherar eleverna eller är det tvärtom så att eleverna upplever biobesöken som betydelsefulla?
6. Kan verkligen film berätta något om människan eller ska man se film som ren underhållning? Finns det verkligen någon teoretisk nytta med film eller kan film påverka och förändra människors attityder, synsätt och värderingar?

Syftet med frågorna 1-6 är inte att avgöra hur man moraliskt bör se på skolbio och medieundervisning utan är snarare tänkt som en möjlighet att få igång en diskussion kring skolbio och medieverksamhet i skolorna. Dessa frågor bör, i en mer omfattande rapport, besvaras av alla inblandade aktörer vilket skulle kunna leda till intressanta svar på frågor om hur man kan utveckla skolbioverksamheten och medieverksamheten i Helsingborgs stad.

Man kan sammanfatta utvecklingsmöjligheterna med att konstatera att skolbioverksamheten påverkas negativt av att de inblandade aktörerna:

1. Inte får information om skolbions möjligheter
2. Inte har avsedd tid för medieundervisning
3. Inte får stöd av inblandade aktörer
4. Inte har kunskap, såväl teoretisk som praktisk, om medieundervisning
5. Inte har kunskap om hur ansvar, aktivitet och område ska definieras
6. Inte har kunskap om kursplanens övergripande mål för medier

Referenser

- Agenda M – Diskussionsunderlag för ett mediepedagogiskt utvecklingsarbete* (2003) Svenska Filminstitutet
- Allt är möjligt – En handbok I mediekritik* (1999) Sveriges Tidskriftsverkstäder
- Bergquist, Eva (2004) *Att arbeta med filmupplevelser* (Stockholm: Svenska Filminstitutet)
- Kultur i skolan* (2002) Kulturrådets avrapportering (Dnr: 785/02-225) till Kulturdepartementet & Utbildningsdepartementet
- Film för lust och lärande* (2001) Svenska Filminstitutet och Skolverket
- Lundquist, Daniel (2003) *Mediepedagogik I Malmö stad* (Malmö: Kulturkansliet och Svenska Filminstitutet)
- Olsson, Kristin och Boreson, Cecilia (2004) *Medieresor – om medier för pedagoger* (Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB)
- Skolbio* (2003) Svenska Filminstitutet
- Stigbrand, Karin (1992) *Mediekunskap I skolan* (Stockholm: Vårdsskildringsrådets skriftserie)
- Vad har mitt liv med Lilja att göra* (2004) Stockholm: Svenska Filminstitutet
- Viklund, Klas och Österholm, Clas (2003) *Skolbio i Sverige 2002* (Stockholm: Svenska Filminstitutet, Edita Norstedts)
- Zoom* (1/2004) Svenska Filminstitutet
- Zoom* (1/2003) Svenska Filminstitutet
- Zoom* (4/2003) Svenska Filminstitutet